

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis, E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana Libri XVI**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1634

De Amplificatione Liber Qvintus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70090](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70090)

possitis, aut quare, aut quomodo, at tantummodo sine suspitione larrabitur, crura quidem nemo vobis suffringet, sed si ego vos bene noui, literam illam, cui vos usque eodem inimici estis, ut etiam alias omnes oderitis, ita vehementer ad caput affigent, ut postea neminem alium, nisi fortunam vestras accusare possitis.

Et hac de similitudine: dissimilitudo illi opposita sit, cum ea, quae simul comparan-

tur, diuersa esse ostenduntur, ut:

*Soles occideri, & redire possunt,
Nobis idem semel occidit breuis lux,
Nox est perpetua una dormienda.*

Eius tota ratio ex similitudine satis manifeste colligitur: Vfus vero in confutatione similitudinum, potissimum vigere solet.

Finis libri quarti.

DE

AMPLIFICATIONE

LIBER QUINTVS.

AC PRIMVM,

De vitio male Amplificationis.

CAPVT PRIMVM.

Locorum tractationi satis opinor oppositè subiungitur amplificatio, quae ex locorum congerie coalescere, atque innutriti solet.

Dici non potest, quam varij sint in hac parte tenaciorum Rhetorum errores, qui hoc vnum rati decus eloquentiae: si amplificent, neque circumspicere res obseruant, neque modum vllum tenent; sed dum augendi studio prurunt in omnibus, importunissima garrulitate miseris aures obruunt. Haud scio an vllum sit vitium, magis à vera, germanaque eloquentia alienum, quam inepta, & puerilis amplificatio, rerum, & sententiarum inanis, vanoq; strepitu verborum intemperantiùs lasciuies.

Cui enim non pariunt nauscam illae lentae circumductiones, quas postquam cum taedio exorbuerit, oratione permolesta fatigatus, cogens Laconicum illud exclamare: *Nihil est praeter vocem.*

Et sunt, qui huiusmodi amplificatores eloquentes putant: Ego cum prudentiae, quae prima pars est eloquentiae, sint expertes, ineptos, & pueriles censo, quin arbitror plus ad vim dicendi facere sententiam appositè dictam, quam totam illam redundantiam puerilis ingenij.

Quae est igitur (dices) optima ratio amplificationis? magnum est definire, & multum ad totam dicendi rationem facit.

Siquidem rectam amplificationem *Orationis* differat *animam* eloquentes viri nominarunt, atq; na amplificationem imprimis arbitror in eo differre *magnum casio a non-*

Quomodo

oratio

Cs

ora- la.

Nihil tam alienum ab eloquentia quam puerilis amplificatio.

oratorum amplificationem, à puerili quadam congerie, quod illa rerum, & sententiarum magnitudinem paulatim succrescentem, eum iusto circumspectorum verborum pondere contineat: Hæc verbis, & nugis, inani quodam strepitu ad imperitarum aurium insidias luxuriantibus, humiliter intumescat.

Itaque, ut summus aliquis, & rei militaris peritissimus Imperator, ad operosam quandam expeditionem lectissimum iuuentutis florem deligit, quem armis, animisque incitatum mittit in aduersarios. Sic noni oratores, ubi rem amplificandam vident, & id præstantis esse, ut plurimam, opus eloquentiæ, non minutias quasdam consectantur, sed illustra quæque in locum vnum optima ratione distributa coagmentant, quod totius orationis vis, & amplitudo plenior futura sit. At contra ignavi Rhetores imbecillam, & propè seruillem gregarium multitudinem centuriant, quâ nihil potest esse contemptius.

Nec immeritò Longinus Criticus tales amplificatores perstringit, qui vel varietate distendunt, vel quisquilijs, & ramentis faciunt orationem:

Φλοῖω ἡ ἀσθενῆ, & σχολικὰ ἐγκυτὰ τῶν λόγων, λυμῆται γὰρ ταῦτα τὸ ὅλον, ὡς τανὶ ψήματα ἢ ἀρχαῖα ἐμποιῶντα μεγέθη σωματικῶν ἀνθρώπων.

Si ingeniosam oratoris amplificationem consideres, dicas te eximiam structuram, quadratis lapidibus, præclaro inter se nexu coherentibus, compositam intueri: si contra futilem, & amplificatorum orbem, parietes videbuntur luto, paleis, & calculis male obducti, hiantibus vndique rimis diluui. Quo igitur hoc vitium in graui præsertim eloquentia sædum declinari possit, nonnulla præcipienda sunt.

Quid sit amplificatio, & quomplex.

Et de optimo caractere amplificationis.

CAPVT II.

Circumfertur ab antiquis Rhetoribus, sed non satis peritis amplificationis nimis vaga definitio, qua dicitur λόγος, μέγας περιπέδεις τοῖς ὑποκειμένοις. Oratio magni-

rudinem addens rebus subiectis. Nimis inquam diffusa est hæc definitio, nam tropotū, & affectuum potest esse communis, ut rectè obseruat Longinus Criticus: siquidem illa magnitudine quadam effertur orationem.

Alia est natura sublimitatis, quam vocant alia amplificationis: sublimitas est in attollenda, amplificatio in fundenda oratione, illa in vi, hæc in lecta multitudine, illa magis spectat qualitatem, hæc quantitatis, & diffusionis rationem habet. Est igitur amplificatio συμπλήρωσις ἀπὸ πάντων τῶν ἐπιφερομένων τοῖς πράγμασιν ὀρίων, & τόπων, ἰσχυροποιῶσα τῇ ἐπιμονῇ τὸ κατασκευασθέν. Plenitudo quædam, quæ ex omnibus rerum adiunctis, terminis, & locis, commemoracione roborat orationem.

Primum igitur est plenitudo, non redundantia, quo planè significat, per amplificationem fieri corpus orationis, venusta quadam plenitudine confurgens, non tumore distentum.

Hæc autem plenitudo non petitur ex inani faco verborum, vel strepitu numerorum, sed ex optimis quibusque rerum adiunctis, idcirco addit ἀπὸ τῶν πάντων τῶν ἐπιφερομένων τοῖς πράγμασιν.

Postremò loco modum amplificationis docuit, cum ait fieri τῇ ἐπιμονῇ frequentatione scilicet, & commemoracione, non quod eadem etiam, atque etiam semper iteranda sint: sed quod idem varijs adiunctis sit illustrandum, quod eodem in loco indicat his verbis:

ἕτερα ἄλλοις ἐπισκευασμένα μεγέθη συνεισάγοντες ἀναγενόμενα ἐπιπέδων, alia alijs veluti in orbem circumductæ magnitudines continenter ingeruntur per gradationem.

Duo autem sunt præcipua fermè amplificationis genera, vnum sit per augmentum, quod propriè vocatur ἐπίσφις alterum per διύψισιν, sine exaggerationem: hoc inter ἀσφισιν, & διύψισιν conuenit, quod vtraque ampliore faciat orationem, sed illa plus habet diffusionis, & ambitiosi circuitus: hæc adiunctis rerum, & pōdetibus magis auget, quam verbis.

Itaque in celsa illa exaggeratione, paucis aliquid res in summam extollitur magnitudinem, cum adiuncta varia, atque epitheta aliud, atque aliud significantia, per gradatio-

rem aliquam intorquentur ; in fusa autem amplificatione nihil noui perſep̄a affertur, ſed vnum, atque idem diuerſis ſententijs, per iuſtam commorationem dicitur, & figuris dantur variatur. Exemplum *ἡρώδης* ſit illud ex Demofthene, hominem à communi vita, & omni morum vrbantate alienum, calumniatorem, terrum, funeſtum, generis humani hoſtem deſcribit his verbis:

Demost. i in Aristog. 73.

Οὐχὶ τ' πολυμένων αγαθῶν, καὶ ἐπ' οὐδενί τ' ἡν ψυχὴν διατρίβει, οὐ τέχνης, οὐ γεωργίας, οὐδ' ἄλλης ἐργασίας οὐδεμίνας ἐπιμηλάται, οὐ φιλανθρωπίας, οὐχ' ἐμιλίας οὐδεμίνας κοινῶς εἶ. Ἀλλὰ πορεύεται διὰ τῆς ἀγορᾶς, ὡς περ ὄφεις, ἢ σκορπίου, ἢ κίρκου τὸ κέντρον, ἀγίων θεοῦ κακῆσσι σκοπῶν τῆν συμφερόν ἢ βλασφημίας, ἢ κακῶν τι προσφιλέων, καὶ καταστῆσας ἐς φόβον ἀργύριον πράττειται· οὐδὲ προσφιλῆσιν τι τῶν ὄντων πόλει κέρειον, ἢ μισοπολίαν, ἢ τῶν ἄλλων ἐργασίῶν οὐδὲ πρὸς ἐν ἄλλ' ἀσπείσθου, ἀνιδρυτῶ, ἀμικτῶ, οὐ χάριον, οὐ φίλιον, οὐδ' ἄλλο οὐδὲν ἐν ἀνθρώπων μετρίῳ γινώσκων μεθ' ἑαυτῶν δὲ οἱ ζῆλοῦσθαι τοὺς ἀσπείσθους ἡδονῶσιν εἰς ἀδύ, μετὰ τῶντων, μετ' ἀρετῆς, καὶ βλασφημίας, καὶ φθόνου, καὶ τῶσθαι, καὶ νέκυας περιέρχεται.

Vide, vt non vnum, atque idem dicit, sed nouis ſemper ſententijs, nouis verbis rem eandem frequentat, & attollit.

Nullum (inquit) ciuiliū bonorum vnquā attigit, quo animum excoleret ſuum: Non bonas artes, non agriculturam, non induſtriam denique vllam curat, nullius humanitatis, & communis vſus eſt particeps: Sed incedit per forum, quaſi ſerpēs, aut ſcorpīus exerto ſpiculo, huc & illuc proſpectans. Si cui noxam, aut calumniam, aut aliquod aliud malum afflare, vel ſaltem timorem incurere poſſit, vt inde pecuniam conficiat.

Nunquam frequentat conſtrinas, vnguentarias, aut alias officinas, in quas cœtus hominū confluere ſolent, ſed nefarius, extorris, expers ſocietatis humanæ, non gratiam, nō amicitiam, non quidpiam aliud eorum nouit, quibus honeſtas vitæ continetur.

At ſi quos p̄ictores, inter conſecelatos, inferorum ſupplicij addictos, pingere ſolent,

cum ijs verſatur in omni execratione, blaſphemia, inuidia, ſeditione, iurgijs, & contentionibus perpetuis voluratus.

Hæc vna eſt ex Demofthenis amplificationibus valde inſignis, & opulenta, quam Cicero imitatus libro quarto ad Herennium in imagine Sycophantæ, & calumniatoris. Vides in hoc exemplo amplam circumferri orationem, & maiestate pleniffimam, quo pacto autem id fieri contingit, animaduerte. Non amplificat ludens in iuſtentationibus, & locis communibus. Quid igitur præſtat? res rebus etiam, atque etiam augeat.

Primum, hominem omnis induſtriæ, & ciuiliſ vitæ ignarum oſtendit. Deinde, vt ſerpentem, & ſcorpionem exerto calumnie aculeo depingit; mox virus, & damna, & clades. Tandem extorem facit ſacrorum, religionum, vitæ communis. Poſtremo, cum damnatorum apud inferos p̄icturis aſſiduo verſantem. Ita alia, atque alia ſubinde facies orationis, cum grata ſimul, & terribili varietate collucet, & in immenſam attollitur grauitatem.

Nec verò cum idem hoc genus attingit, inferior eſt Demofthene Marcus Tullius: Nam, vt cæteras omitram, quàm denſa eſt, & acris, & volubilis hæc amplificatio?

Vestramque ſimul Iudices æquitatem, & Cicerone manuſuetudinem vna mater oppugnat. At quæ mater? quam cœcam crudelitate, & ſcelere Exemplum ferri videris, cuius cupiditatem nulla vnquam turpitudine retardauit, quæ viriſ animi in deterrimas partes iurâ hominum conuertit omnia: cuius ea ſtultitia eſt, vt eam nemo hominem; ea vis, vt nemo ſcœminam; ea crudelitas, vt nemo matrem appellare poſſit. Atque etiam nomina neceſſitudinum, non ſolum naturæ nomen, & iura mutauit. Vxor generi, nouerca filij, filia pellex. Item Philippi. 13. num. 18.

Qua enim in barbaria quiſpiam tam teter, tam crudelis tyrannus, quam in hac vrbe, armis barbarorum ſtipatus Antonius? Caſare dominante veniebamus in Senatū, ſi non liberè, attamen tutè. Hoc archipirata, (quid enim dicam tyranno?) hæc ſubſellia ab Ithyreis occupabantur. Prorupit ſubito Brundiffium, vt inde agmine quadrato ad urbem accederet: lautiffimum oppidum, nunc municipium honeſtiſſimorum quoniam Damocles colonorum Sinueſſam, fortiſſimorum Caſar. Armilitum ſanguine impleuit: Brundiffij non

Comparatione minorum. Dominus Caſar. Archipirata Antonius.

modò in sinu auarissimæ, sed etiam crudelissima vxoris delectos Martiæ legionis centuriones trucidauit. Inde se quo furore, quo ardore ad urbem, id est, ad eadem optimi cuiusque rapiebat. Quo tẽpore, Dij immortales ipsi præsidium improuissimum, nec opinantibus nobis obtulerunt. Cæsaris enim incredibilis, ac diuina virtus, latronis impetus crudeles, ac furibundos retardauit: quem tum ille demens lædere se putabat edictis, ignorans, quæcumque falso is diceret in sanctissimum adolescentem, ea verè recidere in memoriam pueritiæ suæ. Ingressus urbem est, quo comitatu, vel potius agmine? cum dextra, sinistra, gemente Populo Rom. minaretur dominis, notaret domos, diuisurum se urbem palam suis polliceretur.

Hic si verba pòderes, & sententiæ, nouas subinde, & magis ac magis illustres inuenies. Et hic est laudatissimus amplificandi modus in *Seyvora* sine densa, & contorta amplificatione.

Exemplum *Fusa*, & *ambitiose illius amplificationis.*

Ex Cicerone 7. in Verrem, numero 10. 11. 12. 13. 14.

CAPVT III.

INtricalino, quem locum cum fugitiui iam antè tenuerunt, Leonidæ cuiusdam Siculi familia in suspicionem vocata est coniurationis, res delata ad istum, statim, vt par fuit, iussu eius, homines, qui nominati fuerant, comprehensi sunt, adductique Lilybæum; domino denunciatum est, vt adesset, caussa dicta damnati sunt.

Quid deinde? quid censeris? furem formasse, aut prædam expectatis aliquam. Nolite vsquequaque eadem quærere. In meru belli, furandi qui locus potest esse? etiam si qua fuit in hac re occasio, prætermissa est. Tum potuit à Leonida nummorum aliquid auferre, cum denunciauit vt adesset. Fuit nundinatio aliqua, & isti non nouo, ne causam diceret; Etiam alter locus, vt absoluerentur.

Damnatis quidem seruis, quæ prædandi potest esse ratio? produci ad supplicium necesse est. Testes enim sunt, qui in consilio fuerunt; Testes publicæ Tabulæ; Testis splendidissima ciuitas Lilybæana; Testis honestis-

simus, maximusque conuentus ciuium nihil potest: producendi sunt.

Itaque producuntur, & ad palum alligantur.

Etiamnum mihi expectare videmini iudices, quid deinde factum sit: quod iste nihil unquam fecit sine aliquo quæstu, atque præda. Quid in eiusmodi re fieri potuit, quod commodum est: expectare facinus, quam vultis improbum; vincam tamen expectationem omnium, nomine sceleris, coniurationisque, damnati, ad supplicium traditi, ad palum alligati, repente multis millibus hominum inspectantibus soluti sunt; & Leonidæ illi domino redditi.

Quid hoc loco potes dicere, homo amenissime: nisi id quod ego non quæro: quod denique in re tam nefaria, tamen dubitari non potest, tamen ne si dubitetur quidem, quæri oporteat: quid, aut quantum, aut quomodo acceperis; remitto tibi hoc totum, atque ista te cura libero, neque enim metuo, ne hoc cuiquam persuadeatur, vt, ad quod facinus nemo, præter te, vlla pecunia adduci potuerit, id tu gratis suscipere conatus sis. Verum de ista furandi, prædandi que ratione nihil dico: de hac imperatoria iam tua laude disputo. Quid ais bonæ custos, defensorque provinciæ? Tu quos seruos arma capere, ac bellum facere in Sicilia voluisse cognoras, & de consilij sententia iudicaras, hos ad supplicium, iam more Maiorum traditos, & ad palum alligatos, ex media morte eripere, ac liberare ausus es? vt quam damnatis seruis crucem fixeras, hanc in demnatis scilicet ciuibus R. reseruares?

Perditæ ciuitates desperatis omnibus rebus hoc solent exitus exitiales habere, vt damnati in integrum restituantur, vincti soluantur, exules reducantur, iudicatæ res rescindantur: quæ cum accidunt, nemo est, qui intelligat ruere illam Rempubicam. Hæc vbi eueniunt, nemo est, qui vllam spem salutis reliquam esse arbitretur, atque hæc scibi facta sunt, vt homines populares, aut nobiles supplicio, aut exilio leuantur: vt non ab ipsis, qui iudicassent, vt non statim, vt non eorum facinorum damnati, quæ ad vitam, & fortunas omnium pertinerent.

Hoc verò nouum, & eiusmodi est, vt magis propter reum, quam propter rem ipsam creditibile esse videatur, vt homines seruos, vt

ipse,

ipse, qui iudicaret, ut statim è medio supplicio dimiserit, ut eius facinoris damnatos servos, quod ad omnium liberorum caput, & sanguinem pertinere.

O præclarum Imperatorem! nec iam cum Marco Aquilio fortissimo viro, sed verò cum Paulis, Scipionibus, Mariis conferendum.

Tantumne vidisse in metu, periculoque provinciarum, cum servitiorum animos in Sicilia suspensos propter bellum Italiae fugitivorum videret, ne quis se commovere auderet, quantum terroris iniecit? comprehendi iussit, quis non pertimescat? causam dicere dominos, quid servis tam formidolosum fecisse videri præauntyit? exortam videtur flammam paucorum dolore, ac morte restinxisse.

Quid deinde sequitur? verbera, atque ignes, & illa extrema ad supplicium damnatorum, metum cæterorum, cruciatu, & cruce: hisce omnibus supplicij sunt liberati.

In hoc opinor exemplo satis apparet vis fuisse illius amplificationis.

Primum rem proponit nuda, & simplici oratione; In *Tricalino*, quem locum fugitivus iam ante tenuerunt, &c.

Poterat, & quod reliquum erat, vno verbo dicere, soluti sunt. At quibus artibus fundit orationem? Primum, ut solet, suspendit animos.

Quid deinde? quid censetis furtum fortasse, aut prædam expectatis aliquam. Nolite usque quaque, & cætera, quæ satis late explicantur, mox.

Expectate facinus, quàm vultis, improbum. Vincam tamen expectationem omnium.

Tandem quod antea inchoarat, de crimine exponit longè illustrius.

Nemine sceleris, coniurationisque damnati, &c.

Inde ad epiplexin delabitur.

Quid hoc loco potes dicere, homo amentissimo, nisi quod ego nõ quæro, quid, aut quantum, aut quomodo accepit.

Hoc perurbanum est.

Quid nis bone custos, defensor que provinciarum?

Commoratio est, quid enim aliud dicit, quam quod antea bis attigit de crimine, sed novis verbis, novis sententijs, & figuris, novis etiam adiunctis.

Ex eo transit in locum communem, Perdita civitates, & ex symptomatis communibus vim morbi colligit.

Ad summum, ipsum factum pertentat, & agit per ironiam. O præclarum Imperatorem &c.

Diceres accipitrem, circa prædam iam certam, lento alarum remigio, quasi ludibundum circumvolare.

Quanam sit melior amplificatio.

CAPVT IV.

QVod si quis à me querat, quæ tandem melior sit amplificationis forma, an tumens illa lateque subsultans, an pressis illigata rationibus, & argumentis.

Secundam planè alteri omnes, qui modò *Conferatur* gustum vllum habent sincerae eloquentiæ, uterque dubio præcul anteponit: sed euenit nonnùm modus ars, quàm, ut tales sint auditores, qui fuso, & luxuriant sermone ambitu capiantur, quales nisi ferme plebeie sunt, & pueriles aures, quibus, nisi eisdem sententijs paulisper immutatis, sapius inculcatis, propter ingenij imbecillitatem, vix assequuntur.

Quamobrem solent cum istis oratores, veluti sinuosis orationis flexibus inter se recurrentibus ludere. At certè apud politas, & negotiosas aures, hæc ratione amplificate, ut eandem planè rem dicas, commutes, & expossas, non modò putidum est, sed penè intolerabile. Quis enim hæc orationem ferat?

Nullum tantum est periculum, quod sapientis pro salute patriæ vitandum arbitretur. Cui *nugatoria* augetur incolumitas perpetua civitatis, qui amplificationis bonis erit rationibus præditus, profectò nullum vitæ discrimen, sibi pro fortunis Reipublicæ fugiendum putabit, & erit ea sententia semper, ut pro patria studiosè, quamvis in magnam descendat vitæ dimicationem.

Hoc sanè est pueriliter ludere, non eloqui: Quanto illustrior est ea amplificatio, ubi res proprijs verbis, crebris sententijs, novis insuper adiunctis exponitur, hæc etiam si nullæ admirationes, aut suspensiones, miserationes, inuectiue, execrationes, & figure simul accedant, tamen afficit vehementer, qualis est ista Ciceronis, qui nusquam mihi videtur effuscatus amplificare, quàm cū aliquid narrat, ut 7. Ver. pag. 490. numero 116. ubi de miserorum supplicio:

Includuntur in carcerem condemnati, supplicium constituitur in illos, sumitur de miseris parentibus nauarchorum, prohibentur adire ad filios suos, prohibentur liberis suis cibum, vestitumque ferre.

Patres hi, quos videris, iacebant in limine, matresque miseræ pernoctabant ad ostium carceris, ab extremo complexu liberum exclusæ, quæ nihil aliud orabant, nisi ut filiorum extremum spiritum excipere sibi liceret.

Aderat ianitor carceris, carnifex prætoris, mors, terrorque sociorum, & civium licitor Sextius, cui ex omni gemitu, doloreque certa merces comparabatur, ut adeas, tantum dabis; ut cibum tibi initio ferre liceat, tantum, nemo recusabat. Quid, ut vno ictu securis afferam mortem filio tuo? quid dabis, ne cinericietur? ac sepius feriat? ne cum sensu doloris aliquo, aut cruciatu spiritus auferatur? etiam ob hanc causam pecunia licitori dabatur. O magnum, atque intolerandum dolorem! id grauem acerbamque fortunam! non vitam liberum, sed mortis celeritatem pretio redimere cogebantur parentes.

At ipsi etiam adolescentes, cum Sextio de eadem plaga, & de vno illo ictu loquebantur, adque postremum parentes suos liberi orabant, ut leuandi cruciatus sui gratia licitori pecunia daretur: multi, & graues dolores inuenti parentibus, & propinquis multi, veruntamen mors sit extrema, non erit. Estne aliquid ultra, quod progredi crudelitas possit? reperietur. Nam illorum liberi non erunt securi percussi, ac necati, corpora feris obijciuntur. Hoc si luctuosum est parenti, redimat pretio sepeliendi potestatem.

Tum numero 141.

Hæc cum maxime loqueretur, sex licitores circumstant valentissimi, & ad pulsandos, verberandosque homines exercitissimi: cadunt acerrime virgis, denique proximus licitor (de quo iam sæpe dixi) Sextius conuerso bacillo, oculos misero tundere vehementissime cepit. Itaque ille, cum sanguis os, oculosque complexer, concidit, cum illi nihilominus iacenti latera tunderentur, ut aliquando spondere se diceret. Sic ille affectus, illinc tum pro mortuo sublatus, breui postea est mortuus. Ille autem homo veneris, & affluens omni lepore, & venustate, de bonis illius in æde Veneris argenteum Cupidinem posuit. Sic etiam fortunis hominum abutebatur, ad nocturna vota cupiditatum suarum.

De materia, & formis, seu metodo amplificationis.

CAPVT V.

Primum quidem amplificatori prudenter spectandum cenfeo, quid materia ad dicendum proposita ferat, aut patiat. Neque enim existimandum est omne genus argumenti capax esse amplificationis. Sed ut cera modicè calefacta fingentis sequitur manum, & nullo negotio diduci, fundique potest: contra verò à lapide haudquaquam illud exprimas, ut admoto igne, humanaque industria distendatur: ita profectò euenire solet in amplificationibus, quædam enim argumenta mirificè nata sunt ad arguendum, quæ si, vel digito leuiter attingas, statim suo opte velur ingenio fundentur, quasi concatenatas in se rationes diffusionis habeant.

Alia verò longè exiliora sunt, quæ vix orationis cultu possunt splendescere. Quænam igitur, in quiete, amplificationem patiuntur?

Hoc prudentiæ est oratoriæ præuidere, nec temerè omnia per amplificationem dicere.

Primum res minutæ, & exiles hanc orationis laxitatem non admittunt, quas si operosa industria coneris amplificare, idem facias, ac qui tornando, fingendoque milio studium, & operam poneret. Verùm egregia laus est res paruas extollere, & ex muscis elephantos facere? Nō nego, festiui esse ingenij, quod multi disertis homines fecerunt, res aliqui contempnas, ut muscam, & febrem orationis beneficio, in excelsum quandam attollere speciem granditatis: sed nego id ipsum pertinere ad orationem grauitatis.

Itaque, qui hæc scribunt, ludere se profitentur, & nos ludentes suspicimus, quos si ferriò loqui putaremus, amentes potius, quam eloquentes iudicaremus, quod contra communem omnium mortalium sensum nitentur. Quemadmodum igitur in myrmecidijs, cum nauiculam audimus, aut quadrigam eburneam muscæ pinnulis interceptam, bellissimi ingenij, & delicatissimæ manus industriam probamus, non tamen ut ista, vel elegiacos versus, sesamo subtiliter incisos Ioui Olympio, & Myrmecidem Phidææ anteponamus. Simili quoque ratione minutias istas rerum quæ ab epigrammatistis, aut epiamastis ornari, amplificariq; solent, lau-

damus

Materia amplificationis apta quærenda est. Non ex omni ligno Mercurium, nec ex omni argumeto nascitur amplificationis.

Res minutæ non sicut capax amplificationis, nisi forte in ludis, & facetijs.

damus ob ingenij, que in iisdem elucet, subtilitatem, in grandi certe genere eloquentiæ non ponimus, nec Lucianum Demosthenis, aut Lucretium Homero comparamus.

Grævis materia suam secum trahit amplificationem.

Quamobrem sic existimandum est, ad grauem amplificationem requiri grandem materiam, vel re ipsa, vel hominum, apud quos agimus, opinione. Tales sunt res diuinæ, & cælestes, supra mentis nostræ intelligentiam positæ. Nam omne ignotum pro magifico est. Item humanæ, insolitæ, inuitatæ, maximæ, latæ, illustres, mirabiles, vel contra diræ, atroces, funestæ, calamitosa, in quibus exaggerandis triumphare solent oratores. Quâquam in istis plus est sæpe felicitatis, quam industria, quod secum suam & ignem ferant.

Res mediocres plerumque artem expetunt, dum amplificantur.

Alia sunt, quæ nec ita magna sunt, nec ad contemptam exilitatem accedunt, sed mediâ quendam locum obtinent; vel cum per se magna sint, non tamen talia videntur auditoribus, in his amplificandis melius ars oratoris, & industria conspicitur. Et hæc quidem de materia.

De Forma, & methodo amplificationis.

Ex Græcis Sophistis.

CAPVT VI.

IN hac amplificationis forma, & methodo perferenda, præclari omnino artifices, non modo Græci, sed etiam Latini elaborarunt, quorum hic discutere, & comparare sententias non erit alienum.

Aphthonius in loco communi præcepta complexus est amplificationis, siquidem locus communis nihil aliud est, quam ipsamet amplificatio, cum ab eodẽ auctore definitur λόγος ἀυξητικός τ̄ προσώτων τινι κελών, ἢ καὶ ἄλλων: Oratio amplificatoria bonorum, aut malorum, quæ alicui insunt. Rem autem rotant amplificationis decem capitibus circumscribit.

Primum est ἑξ ἑναντίου, à contrario, ut si flagitium aliquod, aut scelus amplificetur, huic Maiorum placita, & leges contrarias esse ostendas, quæ cum ex sanctissima disciplina, & excellentissima sapientia sint profectæ, hoc facinorosum dissoluntur, calcantur, infringuntur.

Itaque solenne est istis amplificatoribus habere in ore, *Maiores nostri*, tum veteres historias, & exempla arcessere, quæ sui sæculi moribus, & corruptelis opponant.

Secundum est ἰδιώτης, expositio criminis, quæ fit non simplici narratione, sed viua quadam, & vegeta descriptione, cui commodè additur sermocinatio, ut si communis libertatis, & legum oppressorem depingendo, dicas:

Ille hæc secum; Mene igitur in hac Republica, in hoc infimorum hominum cœtu, in hac iuris equalitate despectum, atque irrisum precariam animam trahere? Mihi Fimbriam, & Bambalionem, ex plebeia fœce quisquillas, leges dicere?

Me ad tam vilem famulatum, tanquam pecudem abijci non patiar, non finam.

Nimis diu occurrentem plano fauore fortunam meis ædibus extrudo, arripiam quod offert imperium, leges patrias extra Indos, & Garamantas relegabo: Fiam ego, fiam lex, & Dominus omnium.

Hæc, inquam, ille cogitās, inexprabile patricidium destinat Spartacus. Et cætera.

Tertium ὑπομνησις, comparatio minorum, ut si hoc de deleuda republica consilium, cum simplici homicidio comparetur, & dicas perniciosus homicida, sed vni duntaxat alicui vitam eripit; At ille omnium iugulis suæ crudelitatis sicam in tentauit.

Quartum ὑπόμνησις, quam Cicero voluntarium facinus appellat, qua ostenditur, non ex causa, aut ex commotione homines in tantum scelus erupisse, sed paratum esse, ac meditari facinus. Quamobrem cum aut fortuna, aut vehemens aliqua perturbatio, cæteros plerumque, reos excusare soleat, hunc prouisa maleficio ratio grauioribus iudicij vinculis constringit.

Quintum παρρησία, ex cursio, quæ fit, cum non tantum crimen, aut factum, de quo questio est, exagitur, sed tota præterea rei vita discutitur, quam veluti telam aliquam nequitiam, totam criminibus perrexit.

Sextum est ἰδέσθαι ἑσθλῶν, cum multorum scelerum immanitate commemorata, nullus misericordiam locus relinquitur. Ut si dicas, non esse, quod talis reus in carentem & squalidam vxorem, liberosque perculos lacrymis pro se deprecatores adhibeat, longè maiorem rationem habendam legum, quarum integritate omnium salus, & incolumitas contingit.

Septi-

Septimum est *ὄψιμον*, ratio petita à legibus: Nam, ut viris fortibus, qui suis consilijs, & laboribus, patriæ libertatem asseruerint, præclarissimos honores decrevere: Ita parricidas, qui matris iura violare ausi sunt, æternis supplicijs viuos, mortuosque mactarunt.

Octauum *ἰσχυρόν*, Iustitiæ, & æquitatis lex postulat, ut peccatis, quantum omnes bonos machinantur improbi, in eorum caput refundatur.

Nonum *ἰσχυρόν*, vtiles erit reipubl. hæc animaduersio, siquidem tam funestis capitibus sublatis, cæteri qui etiores viuent.

Decimum est *ἰσχυρόν*: facile est emergentem istam improbitatem in fomite præfocare, hæc adultis postea viribus corroboratam stirpitius euellere difficillimum erit.

Hæc ille non ignobilis sophista fermè percerfer, ex quibus amplificationes contexi possint, quæ etsi commode dicuntur, nondum tamen plenam, & ex omni parte cumulatam, habere videntur rationem amplificationis.

Quam Methodum amplificandi Cicero præceptis consignauit.

CAPVT VII.

Non dissimilia sunt à Græcorum Rhetorum inuentis, quæ Marcus Tullius libro secundo ad Herennium copiosius est persequutus.

Loci (inquit) communes ex decem præceptis commodissimè sumuntur, ad augendi criminis causâ.

Primus locus sumitur ab authoritate, cum commemoramus, quantæ curæ ea res fuerit Dijs immortalibus, aut maioribus nostris, Regibus, ciuitatibus, nationibus, hominibus sapientissimis, senatui: qui locus tractari poterit ad imitationem exordij pro Domo.

Cum multa diuinitus à maioribus nostris inuenta, atque instituta sint, tum nihil præclarius, quam quod, &c. Res igitur præclarissimè constituta proponetur, quam is, de quo queritur, conuellere conatus sit.

Quò vero maior erit testimoniorum, tum diuincrum, tum humanorum numerus, & grauior authoritas, eò illustrior confurget amplificatio.

Secundus locus est, cum consideramus; illæ res, de quibus criminamur, ad quos pertineant: vtium ad omnes, quòd atrocißimum est, an ad superiores, quòd genus ii sunt, à quibus authoritatis locus communis sumitur, an ad pares, hoc est, in eisdem partibus animi, corporis, fortunarum positos, an ad inferiores, qui omnibus his rebus antecellunt. Sic illa grauitas rei exaggeratur ab eodem auctore.

(Quod si vilo tempore magna causa in Sacerdotum populi Romani iudicio, ac potestate versata est: hæc profectò tanta est, vt omnis reipub. dignitas, omnium ciuium salus, vita, libertas, aræ, foci, Dijs penates, bona fortunæ, domicilia, vestra sapientiæ, fidei, potestatiq; commissa, creditaq; esse videantur.

Tertius locus est, quo percunctamur, quid sit euenturum, si omnibus idem concedatur, & ea re neglecta, ostendemus, quid periculorum, aut incommodorum consequatur, vt.

(Si C. Verres, homo vita, atque factis, omnium iam opinione damnatus) absoluitur, totam iudiciorum rationem conuelli, &c.

Quartus locus est, quo demonstratur si huic sit remissum, multos alacriores ad maleficia futuros, quos adhuc expectatio iudicij remouetur.

Concinnè tractat hunc locum pro Flacco, n. s. Damnarus est is, qui Catilinam signa patriæ inferentem interemit: quid est causæ cur non is qui Catilinam ex vrbe repulit, peritescat? &c. vbi ostendit Flacco damnato acerrimos fore improborum in bonos impetus.

Quintus locus est, per quem ostendimus, si semel aliter iudicatum sit, nullam rem fore, quæ incommodo mederi, aut erratum iudicium corrigere possit. Quo loco nõ incommodum erit vti cæteratum rerum comparatione, vt ostendamus alias res posse, aut verustate sedari, aut consilio corrigi: huius rei, aut leniendæ, aut corrigendæ, nullam rem adiumento futuram.

Vt, (Quoniam in foueam incidit, obruatur, si enim hinc emerferit, nullius supplicij crudelitas erit recusanda. Et, Hanc verò, quæ ad eorum liberos atque infatium puerorum incunabula pertinet, nisi hoc iudicio à vobis reijcitis, & aspernamini, videte per Deos immortales, quem in locum Remp. peruenturam puteris, &c.

Sextus locus est, cum ostendimus ex consulto factum, & dicimus voluntario facinori nullam esse excusationem, sed imprudentiæ iustam deprecationem paratam.

Vt, (Diadema ostendis, gemitus toto foro, unde diadema? non enim abiectum sustuleras, sed attuleras domo meditarum, & cogitatum scelus,) &c.

Philip. 11. 2.

Septimus locus est, quo ostendimus, eorum facinus, crudele, nefarium, tyrannicum esse: quod genus iniuriæ mulierum, aut earum rerum aliquid, quarum rerum causa bella suscipiuntur, & cum hostibus de vita dimicatur. Talia sunt illa, (Ecce tibi geminum, in scelere par, inusitatum, inauditum, ferum, barbarum.)

Octavus locus est, quo ostendimus, non vulgare, sed singulare esse maleficium, spurcum, nefarium, inusitatum, quod maturius, & atrocius, vindicandum sit.

Vt, (Expectate facinus, quam vultis improbum, vincam tamen expectationem omnium.)

Nonus locus constat ex peccatorum comparatione, quasi cum dicemus maius esse maleficium stuprare ingenuam, quam sacrum lædere, quod propter egestatem alterum, alterum propter intemperantem superbiam fiat. Sic per comparationem augetur Antonij crudelitas. (L. Cinna crudelis, C. Marius in iracundia perseverans. L. Sylla vehementis: neque vilius horum in visciscendo acerbitas progressa ultra mortem est, ecce tibi, &c.)

Decimus locus est, per quem omnia, quæ in negotio gerendo acta sunt, quæque rem consequi solent, exponemus acriter, & criminose, & diligenter, vt agi res, & geri negotium videatur rerum consequentium enumeratione, & ita exaggeratur mors Trebonij, Philippica vnde decima.

Quod istæ præceptiones de amplificatione minus accuratè tradita videantur, & de Casij Longini sententia.

CAPVT VIII.

ET illæ quidem præceptiones, si prima fonte spectentur, locupletissimam habere videntur segetem amplificationis, non tamen vim eius omnem, rationemque comple-

ta sunt. Primum enim illi auctores, quasi iudicum subsellia, & latrones, & parricidas, aut huiusmodi crimina semper cogitent, nihil de cæterarum rerum amplificatione dixerunt. Deinde ipsam fermè amplificationis animam, quæ in grauibus figuris sententiæ consistit, omittit. Tertiò ita quoque locorum allata diuisio verbosior est, quam limatiore. Quid enim sibi volunt tertius locus, & quartus, nisi rem ostendunt amplificandam ab euentu quod cum vno argumento contineatur, parum commodè in duos locos discerpitur, atque diuisus est septimus quoque, & octavus locus omnino concurrunt, & verbis duntaxat discriminantur, quanquam etiam in vtroque dixit, crimen ostendi nefarium, quò sit, vt magis ταυτολογία faciat, quam noui aliquid in sinuet. Itaque (si hæc Ciceronis sunt) crediderim eum magis ex Græcorum commentarijs, quam ex suo ingenio, iudicioque scripsisse.

Acutiùs certè Dionysius Longinus cum de forma, & methodo amplificationis, in qua huius præceptionis ἀκμή, & vigor totus consistit, aliquid diceret, noluit rem certis definire limitibus, sed amplificationis formam dixit esse sexcentas, hoc est, prope innumerabiles. sic autem ille:

Ἄλλα ἑτέροις ἐπεισοχλήματα μεγέθη σιωπῆς ἐπισημαίνονται, καὶ ἐπιθεσὶν, εἴτε διὰ τοπήγοριαν, εἴτε δένωτιν, ἢ πραγμάτων ἢ κατασκευῶν ἐπιθεσὶν, εἴτε ἐπικουρικῶν ἐργῶν ἢ παθῶν. μὲν γὰρ ἵστα τῶν αὐτῶν γίνονται. Aliæ alijs, inquit, conglabata magnitudines continetèr gradatione quadam ingeruntur. Siue per locorum tractationem, siue per exaggerationem, siue per teratū, & probationem corroborationem, siue per dispensationem actionum, & affectuum; ad summum addit, infinita enim forma sunt amplificationum. Quæ sanè dum expenduntur, obscura sunt. Nam σιωπῆς quam affert, species est potius, quam modus amplificationis, & τοπήγορία in κατασκευῶν ἐπιθεσὶν facile incidit. Quid igitur ex ea diuisione colligemus? cum nec Longinus hanc certam esse voluerit, sed cum aliquas enumerasset amplificationis formas, statim subiecit esse sexcentas. do amplificationis in speētentur, sed tamē existimo totam amplificationis rationē ad duo capita posse referri, ad

Totus cationis formas, statim subiecit esse sexcentas. do amplificationis in speētentur, sed tamē existimo totam amplificationis rationē ad duo capita posse referri, ad

D. d. locos

locos, & figuras; Et hoc attigit cum dixit fieri amplificationem per *τομηγορίαν* & *δείκνυσιν*, per *τομηγορίαν* nihil aliud voluit, quàm variam locorum omnium tractationem, per *δείκνυσιν* exaggerationem, quæ fit per exclamationes, & cætera figurarum instrumenta. Præter has rationes etiam, si quis diu expèdat, & nõdũ quærat in serpo, nihil inueniet. Locis porrò cum afferuntur, non sunt nudi & simplices producendi, sed vario inter sese nexu conglorandi, quo plus roboris habeant. Vt qui funes torquent, quo robustiores faciãt, de industria duplices, triplicetque componunt: Ita locorum frequentatio multum affert rebus vigoris, & ponderis. Succedunt deinde figuræ, lententiæ, excelsæ, graues, intensæ, & quod multum iuuat ad grauitatem, aptis verbis in texta, ita magnifica procurret amplificatio.

Exemplũ *et* *modus* *amplificandi.*

Vt si atrox quodpiam facinus, qualis est iniuria augustissimo sacramento illata, esset exaggerandum, post *εισαγωγὴν* per aliquod *πάθος*, aut quidpiam simile, dices, quo nomine appellem hoc facinus nescio, multa deinde inquires atrocita notitia, quæ magnitudine huius sceleris victa esse ostendes, mox intorquebis oratoriam definitionem per synonymiam, & vocabis *ποτρεμum sacrilegiorum omnium impietatem celo, et terris, inferis, et in ipsi arubescendam.*

Adiuncta *multum ad* *amplificandi* *rem conferunt.*

Eodem vestigio rem expones, si modò aures ferant, & sermo patiatur. (Quædam enim adeo scelestasunt, vt honestè commemorari non possint) Verres te deinde ad singula adiuncta Quis, quid, vbi, quibus auxilijs, cur, quomodo, quando, in quibus vberem amplificationis segetem inuenies. Causas etiam inuestigabis tam prodigiõsæ malitiæ, depinges volitantes scelestissimos demonum cateruas, qui Fanaticos Lycanthropos in sanctissimas religiones ardentibus furiarum taxidis instigent.

Ex eo conuerteret stylum ad *ἀναγωγὴν*, quæ res, cui istud sacrilegium comparare possis, facies superiorum scelerum enumerationes, accessus ex historijs deplorata tempora, cruda facta, res sanctas, nihil simile reperire te fatebere. Pij, si cum hac impietate conferantur, videbuntur Ariani, misericordes Turcæ, religiosi Brasilienfis. Ad summum erumpet gradus figuræ, modò *ἀναγωγὴν* in sceleratos, ad quorum supplicia terra, & maria, & bruta animantes euocabuntur, modo conuertetur primo ad *ἄγγελος pacis amare stantes*, modò ad

B. Virginem, modò ad Christum ipsum, & super premium rerum omnium Partem. Omnia iura diuina, & humana, leges omnes, & consuetudines, senes, pueri, mulieres, infantuli, pecudes ipsæ ultionem à Deo flagitabunt. Hinc affectus, hinc concitationes, hinc tonitrua, & fulgura.

Is est igitur in rebus grauibz amplificandi modus, qui grandem eloquentiam, & vehementes affectus, & lætera, & spiritum, si quisquam alius desiderat. Prouidendum est autem, vt amplificatio, quod dixit Longinus per *ἰσχυροίη* fiat, & sensum quasi per scalarum gradus ad maiora procedat. Nam qui post grauiam quædam enarrata minuta proferunt, Mædrabuli in morem degenerant. Deinde nõ minus etiam amplificationis flum producendum, ne aut rumpatur, aut supra modum tenuetur; & simile sit corporibus, quæ licet aspectu integra, neruis tamen parum firmantur.

Cæterum hæc duo amplificationis capita in *τομηγορίαν* & *δείκνυσιν* constituta, siue in locis & figuris, non satis vidit. Erasmus in libro de copia verborum: Nam diuisio formarum amplificationis, quæ affert, certè in eo claudicat, quod putat duas esse, & distinctas amplificationis formas, rem per adinsecta, & circumstantias dilatare, quæ vnã in rem incidunt. Deinde ipsam amplificationem facit speciem dilatationis, cum sit genus. Cæterò qui tyromibus ea quæ tradit, non sunt inutilia, in quorum gratiana hic iuuat aliqua ascribere.

De Amplificationis duodecim modis crebrè vsurpatis.

CAPVT IX.

Primus amplificandi modus per enumerationem partium,

Est, cum sententia breuiter comprehensa, & quasi conuoluta explicatur, vt si dicas quæpiam rem luxu perdidisse, parum est. Ad dilataandum, varias possessionum formas, & dispartes perdendi rationes enumerabis, sic Lucianus in *Ἡρακλῶνιδες* cum summam dicere potuisset *τὴν ἀληθειάν ἐμακάθηξα*, explicatis partibus distendit. *Ἐδάξα μὲ ἢ ἢ ἀμύσασα τὸν αἰλὸν ἐς τὸ ἀχρῆδες, καὶ ἐμπνῆν ἐς τὴν γλασίδα*

Λα.

λεπτόντι καὶ ἑμιελῆς, καὶ ἐποβάλλει τοὺς
 δακτύλους ἐσφῆς ὑπὸ πικνῆτι ἀρσει καὶ δι-
 στα, καὶ βαίνειν οὐ ῥυθμῶ, καὶ σύμφωνα εἶναι τὰ
 μέλη πρὸς τὸν χορὸν, καὶ τὴν ἁρμονίας ἐκείνης
 διαφυλάττειν τὸ ἴδιον, τῆς φρυγίᾳ τὸ ἔνθεον,
 τὴν Ἰωνίᾳ τὸ βακχικόν, τῆς δωρίου τὸ με-
 νόρι, τῆς ἰωνικῆς τὸ γλαφυρόν. ταῦτα μὲν
 οὐκ πάντα ἐμαρμάθηκα παρὰ σοῦ. id est,
 docuisti me iam exacte adaptare tibiam, atq;
 in eius lingulam inspirare te uel quiddam ac
 modulatum, tum commode faciliq; conta-
 ctu submittere digitos in crebra sublatione
 ac demissione uocis, adhuc ad numerum in-
 gredi, & ut modi congruant ad chorum, præ-
 terea quod cuique harmoniæ generi propri-
 um est obseruari, Phrygiæ diuinum impe-
 tum, Lydiæ Bacchicum furorem, Doriæ gra-
 uitatem ac modestiam, Ioniciæ iucunditatem.

Secundus per antecedentia.

CAPVT X.

Hic admodum affinis est: quoties non
 contenti semel exitum rei proponere, ex
 quo reliqua quæ præcesserunt, perscrutentur
 intelligi, singulatim ea quoque commemoramus,
 per quæ ad eum exitum peruentum est. Huius
 præceptionis hoc erit exemplum: Cicero
 Catilinæ conatus oppressit: id ita locupletabi-
 lis, Catilinæ nefarios conatus per iuuenes
 perditissimos, totius Romanæ ciuitatis exitum
 atque interuentionem molientes, M. Tullius
 Cicero consul sua sagacitate statim odoratus
 est, singulari uigilantia peruestigauit, summa
 prudentia reprehendit, miro in Rempublica
 studio prodidit, incredibili eloquentia
 conuicit, grauissima auctoritate repressit, ar-
 mis extinxit, magna felicitate sustulit.

Item aliud. Ex ea uirgine filium sustulit.
 Hac ratione dilates licebit. Eam uirginem,
 quod esset singulari forma, miserè deperibat.
 Deinde amoris impatiens, simplicem puellæ
 animum promissis sollicitauit, muneribus
 corrupti, blanditijs delinijt, officijs in mutu-
 um amorem pellexit, improbitate uicit, denique
 consuetudinem cum ea habuit, ac deuirginauit.
 Aliquanto post tempore uerus uirginis
 exiit tumescere, factu uidelicet concepto.
 Demum exactis nouem mensibus, par-
 tuijt ac puerum peperit.

Item aliud exemplum. Urbem cepit, ita
 poterit ampliari. Principio feciales rem repe-
 titum missi, qui pacis etiam condiciones of-
 ferrent: quas cum oppidani non acciperent,
 copias undique comparat, admouet exercitum
 unam cum machinis ad urbis mœnia. Illi con-
 traria è muris acriter hostem repellunt, tandem
 hic superior in congressu, consensu mœ-
 nibus urbem inuadit, ac rerum potitur.

Tertius per causas.

CAPVT XI.

Hoc rursus non ita vehementer abhor-
 ret, quoties, rem non nudam exponimus,
 sed altius etiam causas reperimus, à quibus
 initijs sit profecta. Veluti si cui non satis sit
 dixisse, bellum intercessisse Gallis cum Nea-
 politanis, uerum etiam addat, quæ fuerint si-
 multatis cause, quis instigator, quæ suscipi-
 endi belli occasio, quæ uincendi spes, quæ u-
 trisque fiducia. Hoc ut dilucidius, quam ut
 egeat præceptione, ita difficile sit exemplum
 nisi plurimis uerbis proponere. Quare super-
 se debimus, & lectorem ad Salustium ac Liui-
 um relegabimus.

Quartus per adiuncta.

CAPVT XII.

Non admodum ab his discrepat, quoties
 non simpliciter proponimus negotium,
 sed enumeramus etiam illa, quæ negotium
 comitantur, uel consequuntur. Quod genus
 sit, Bellum tibi acceptum feremus. hoc pacto
 poteris dicere rem. Exhaustum in barbaros
 milites ærarium, fractam laboribus iuuentu-
 tem, proculcatas segetes, abacta pecora, in-
 census passim uicos ac uillas, desertos agros,
 euerfa mœnia, compilatas domos, direpta fa-
 na, tot orbos fenes, tot orphanos liberos, tot
 uiduas matronas, tot uirgines indigne con-
 stupratas, tot adolescentium licentia deprau-
 atos mores, tantum funerum, tantum luctus,
 tantum lachrymarum. Præterea extinctas ar-
 tes, oppressas leges, oblitteratam religionem,
 confusa diuina humanaque omnia, corrupta
 ciuitatis disciplinam: uniuersum, inquam,

hoc malorum agmen, quod ex bello nas-
 citur, tibi uni feremus acceptum,
 siquidem belli fueris

author.

D d 1

Quintus

Quintus per euidentiā, descriptiones, & hypotyposes.

CAPVT XIII.

Quoties vel amplificandi, vel ornandi, vel delectandi gratia, rem non simpliciter exponemus, sed ceu coloribus expressam in tabula spectandam proponemus, vt nos depinxisse, non narraſſe, lector spectasse non legiſſe videatur.

Id ita præſtare poterimus, ſi prius ipſi totam rei naturam, omneſque circumſtantias, ac veluti faciem animo luſtrems. Deinde ita verbis ac figuris idoneis effingamus, vt quam maxime fiat euidens perſpicuaque lectori. Hac virtute præcellunt cum omnes poætes, tum præcipue Homerus, quemadmodum ſuis indicabimus locis. Conſtat autem præcipue deſcriptione rerum, temporum, locorum & perſonarum.

Rei deſcriptione locupletabimus orationem, cum id quod fit, aut factum eſt, non ſimulacrum, aut tenuiter exponemus, ſed omnibus fucatis coloribus ob oculos ponemus, vt auditorem ſiue lectorem, iam extra ſe poſitum, velut in theatrum, auocet; hanc ab effingenda rerum imagine Græci vocant hypotypoſim, etiamſi vocabulum hoc commune eſt, quoties aliquid oculis ſubiicitur. Veluti ſi quis expugnatam ciuitatem dicat, cuncta nimirum in ſumma complectitur, quæcunque talis fortuna recipit. (vtar enim Quintilianii verbis.) At ſi aperias hæc, quæ verbo vno incluſa erant, apparebunt effuſa per domos ac templa flammæ, & ruentium tectorum fragor, & ex diuerſis clamoribus vnus quidam ſonus, aliorum fuga incerta, alij in extremo complexu ſuorum coherentes, & infantium ſeminarumque ploratus, malè vſque in illum diem ſeruati fato ſenes. Tum illa prophanorum ſacrorumque direptio, effrentium prædas, repentiumque diſcultus, & ante ſuum quiſque prædonem carenati, & conata retinere infantem ſuum mater. Et ſicubi maius luctum eſt, pugna inter victores. Licet enim hæc omnia complectatur euerſio, minus eſt tamen totum dicere, quam omnia. Haecenus Fabius. Idem huius euidentiæ citat exemplum hoc ex Cælio in Antonium. Namque ipſum offendunt remulento ſopore proſtigatum, totis præcordijs ſtertentem, ructuosos ſpiritus geminare,

præclarasque contubernales ab omnibus ſpondis tranſueſtas incubare, & reliquas circumiacere paſſim, quæ tamen exanimata terrore, hoſtium aduentu petcepto, excitare Antonium conabantur. Nomen in clamabant, fruſtra ceruicibus tollebant, blandius alia ad aurem inuocabat, vehementius etiam nonnulla ſerſebat. Quarum cum omnium vocem tactumque noſcicaret, proximæ cuiuſque collum amplexu petebat, nec dormire excitatus, nec vigilare ebrius poterat, ſed ſemiſomno ſopore inter manus centurionum cõcubinarumque iactabatur. Nihil, inquit Fabius, his nec credibilius fingi, nec vehementius exprobari, nec maniſteſtus offendi potest. Refert idem deſcriptionem conuiuij luxurioſi. Videbar, inquit, videre alios intrans, alios vero exeuntes, quosdam ex vino vacillantes, quosdam heſterna potatione oſcitant. Huius erat immunda, lutulenta vino, coronis languidulis, & ſpinis cooperta piſcium.

Addatque hic etiam deſcriptio Apronij ex lib. 3. in Verrem; Aſpice, iudices, vultum hominis, & aſpectum; & ex ea contumacia, quam hic in perditis rebus retinet, illos etiam ſpiritus Sicilienſes quos fuiſſe putetis, cogitate, ac recordamini. Hic eſt Apronius, quem in prouincia tota Verres, cum vndique nequiſſimos homines conquiſiſſet, & cum ipſe ſecum ſui ſimiles duxiſſet, non parum multos, nequitia, luxuria, audacia ſui ſimillimum iudicauit. Itaque iſtos inter ſe per breui tempore, non res, non ratio, non commendatio aliqua, ſed ſtudioſorum turpitudine ſimilitudoque coniunxit. Verres mores improbos, impuroſque noſtis? Fingite vobis, ſi poteſtis, aliquem, qui in omnibus iſtis rebus par ad omnium flagitorum nefarias libidines eſſe poſſit. Is eras Apronius ille, qui, vt ipſe non ſolum vita, ſed etiam corpore, atque ore ſignificat, immenſa aliqua vorago eſt, aut gurgis vitiorum, turpitudinumque omnium. Hunc in omnibus ſtupris, hunc in fanorum expilationibus, hunc in impuris conuiuijs principem adhibebat: tantamque habebat morum ſimilitudo coniunctionem, atque concordiam, vt Apronius, qui alijs inhumanus, ac barbarus, iſti vni commodus ac diſertus videretur: vt, quem omnes odiſſent, neque videre vellent, ſine eo iſte eſſe non poſſet: vt, cum alijs ne conuiuijs quidẽ iſtẽ, quibus Apronius, hic iſtẽ etiam poculis vteretur: poſtremo,

postremo, vt odor Apronij teterrimus oris & corporis, quem (vt aiunt) ne bestia quidem ferre possent, vni isti suavis & iucundus videretur. Ille erat in tribunali proximus, in cubiculo focus, in conuiuio dominus; ac tum maximè cum accubente Prætextato prætoris filio, in conuiuio saltare nudus cœperat. Sed hæc nos copiosissimè libro vndecimo.

Sextus per digressionem.

CAPVT XV.

Superioribus est affinis, quam Græci *ῥαπί-
σασίς* appellant. Ea est, defnitore Quinti-
liano, alicuius rei, sed ad vtilitatem causa:
pertinentis, extra ordinem excurrentis tracta-
tio. Adhibetur autem vel laudandi gratia;
qualis est apud M. Tullium pro L. Cornelio
popularis illa virtutum Cn. Pompeij comme-
moratio, in quam ille diuinus orator, nam
Fabij verbis vtar, veluti nomine ipso ducis,
curius dicendi teneretur, abrupto quem in-
choauerat sermone, diuertit: aut vitupe-
randi, aut ornandi, aut delectandi, aut præ-
parandi. Sumuntur autem ex iisdem ferme
locis, quos modò retulimus, ab expositione
rerum gestarum, à descriptione locorum, re-
gionum, personarum, item à tractatione fa-
bularum, apologorum. Præterea à locis com-
munibus, quoties amplificandæ rei gratia,
in gloriam, in luxuriam, libidinem, auariti-
am, turpem amorem, tyrannidem, iram, ac
reliqua vitia dicimus, atque his, causa velut
aliquanti sper omilla, diutius immoramur:
aut contra, quoties frugalitatem, liberalita-
tem, continentiam, studia litterarum, pieta-
tem, taciturnitatem laudibus efferimus. Hi
tantum momenti habent ad copiosè dicen-
dum, vt clari aliquot authores eos ex pro-
fesso tractauerint. *ῥαπίσασίς* appellant. Sunt &
illi loci communes his non dissimiles, quo-
ties libertatis commoda ponimus ante oculos,
contra seruitutis incommoda; mutabili-
tatem fortunæ, mortis æquam omnibus ne-
cessitatem, quantum valeat pecunia in rebus
mortalium, vitæ humanæ breuitatem, atque id
genus alia innumera describimus. Porro lon-
gius immorari licebit excursionibus, vel in in-
itio dictionis, quas habet illa Hercules Gal-
lici, apud Lucianum, & Lamiarum apud Po-
litianum descriptio; vel in fine, quo iam scissus

recreetur auditor, quemadmodum in Georg-
ferè facit Virgilius. In medio, si quando di-
gredi libebit, celerius eò redeundum, vnde
digressus sis, nisi pars causæ iam absoluta di-
gressiois anam præbebit: veluti post narra-
tam causam, quò ad securam argumenta-
tionem auditor reddatur alacrior; aut post
probationem, siue omninò post locos inam-
moniotes, quò tædium subtilitatis discutia-
tur; aut nisi res ipsa locos huiusmodi suapte
sponte offerat, qui inuitent ad diutius immo-
randum.

Nota hæc amplificationem prudenter esse
tractandam, nec temere, vbi multa & neces-
saria in proprijs argumentis suppetunt, ad alia
digrediendum.

Septimus, per gradationem.

CAPVT XV.

Fit, vt, facinus est vincire ciuem Roma-
num, scelus verberare, necare, quid dicam,
in crucem tollere? Verbo satis digno tam ne-
faria res appellari nullo modo potest. Ad hoc
genus pertinet & illud, cum congestis ordine
quodam circumstantijs in contextu & cursu
semper aliquid priore maius insequitur. Hu-
ius exemplum est in secunda Ciceronis Phi-
lippica de vomitu Antonij. O rem non
modo visu scdam, sed etiam auditu. Si inter
cœnam in tuis immanibus illis poculis, hoc
tibi accidisset, quis non turpe duceret? In cæ-
tu verò populi Romani, negotium publicum
gerens, Magister equitum, cui ructare turpe
esset, is frustis esculentis, vinum redolenti-
bus, gremium suum & totum tribunal imple-
uit. Hic singula voces incrementum habent.
Etenim per se deforme fuerat, vel non in cæ-
tu vomere, in cætu etiam non populi, etiam
non Romani, vel si nullum negotium gere-
ret, vel si non publicum, vel si non magister
equitum. Hæc si quis diuidat, ac circa singulos
gradus immoretur, augebit quidem oratio-
nis copiam, tamen minus efficaciter amplifi-
cabit.

Octauus per comparationem.

CAPVT XVI.

Fit comparatio vel fictione, vel exempli
collatione. Fictione, quam *ὑπόθεσις* vocant,
vt in prima parte exempli, quò modo *ῥαπί-
σασίς* limus

simus ex Cicerone, fingit enim hoc inter cenam accidisse priuato. Eiusdem est illud in Catilinam. Serui me hercle mei, si me isto pacto metuerent, vt te metuunt omnes tui, domum meam relinquendam putarem. Collatione exempli, quoties proposito velut simili exemplo efficitur, vt id quod exaggeramus, aut proximum illi, aut par, aut maius etiam videatur; velut Cicero pro Cluentio, cum exposuisset Milesiam quandam à secundis heredibus pro abortu pecuniam accepisse: Quanto est, inquit, Opianicus in eadē iniuria, maiore supplicio dignus? Siquidem illa cum suo corpori vim attulisset, se ipsam cruciauit: Hic autem idem illud effecit per alieni corporis cruciatum. In hoc genere non solum tota totis, sed etiam partes partibus comparantur, sicut hoc loco pro Milone. An vero, vir amplissimus Scipio, Tiberium Gracchum mediocriter labefactantem temp. priuatus interfecit, Catilinam, orbem terræ eadē atque incendio vastare molientem nos consules perferemus? hic & Catilina Graccho, & status Reip. orbis terrarum, & mediocriter labefactatio cædi & incendijs & vastationi, & priuatus consulibus comparatur. Quæ si quis dilatare velit, plenos per singula locos habeat.

Nonus per eleuationem grauium.

CAPVT XVII.

It quoties res atrocissimas qualque in summam ipsi extulimus inuidiam, eleuamus consulto, quò grauiora videantur, que sequutura sunt. Quod genus est illud Ciceronis: Leuia sunt hæc in hoc reo. Metum virgarum, nauarchus nobilissimæ ciuitatis precio redemit, humanum est: Atrocissimum quiddam expectetur necesse est: cui hæc quæ sunt atrocicia, comparata, humana atque vitata videantur.

Decimus per congeriem.

CAPVT XVIII.

Amplificamus & congerie verborum & sententiarum, idem significantium, quæ finitima est figuræ *ovvobpavtiov*, de qua prius dictum est. Vtitur hac M. Tullius in actione pro Ligario. Quid enim riuus ille, T ubero, distri&us in acie Pharsalica gladius agebat? Cuius larus ille mucro petebat? qui sensus erat

armorum tuorum? quæ tua mens? oculi, manus, ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? Hic velut aceruo creuit oratio. Idem fit interim omnibus altius atque altius inturgentibus, vt in hoc exemplo: Aderat ianitor carceris, carnifex prætoris, mois terrorque sociorum, & ciuium Romanorum lictor Sextius.

Vndecimus per correctionem.

CAPVT XIX.

Amplificamus etiam quasi correctione quadam, vt Cicero in Verrem: Non enim furem sed raptorem, non adulterum, sed expugnatorem pudicitia, non facilegum, sed hostem sacrorum religionumque, non sicarium, sed crudelissimum carnificem ciuium sociorumque, in vestrum iudicium adduximus.

Duodecimus per conglobatas definitiones.

CAPVT XX.

Tale est illud D. Chrysostomi, vbi crucem sic describit: Crux rotius beatitudinis causa, discordia amputatio, pacis firmitermentum, bonorum omnium copiosa largitio, salutis indicium, Sol iustitia, spes Christianorum, resurrectio mortuorum, cæcorum dux, claudorum baculus, consolatio pauperum, frænum diuitum, euerfio superborum, triumphus aduersus dæmonas, &c.

De istis definitionibus abunde dixi superius. Item ille amplificandi modus fit per epitheta & aduerbia.

De delectu locorum, & figurarum, ad amplificationem obstermonium.

CAPVT XXI.

Atque ne tantum ad criminum, & maleficiorum amplificationes tradita ratio pertinere videatur; Si disquisitijs enucleare velis, illinc præstantissimarum rerum excellentem gloriam, illinc virtutum decus, illinc vitiorum turpitudinem, illinc calamitatum atrocem speciem, illinc admirabilium rerum naturas,

naturas, illinc exquisitissimarum artium de-
licias, & cætera id genus augeri necesse est.

Sed qui proprii sunt singulorum loci, com-
modius opinor in epidictico genere disere-
mus: Nunc, ut id obiter præcerpamus, res vel
corporeæ sunt, vel ab omni materiæ concre-
tione secretæ, quæ sunt corporis expertes, ut
Deus, Angeli, mentes, virtutes, scientiæ, pri-
mum ornantur loco negationis, quædam e-
nim adeò sublimia sunt, ut facilius sit dicere,
quid non sint, quam eorum naturam expli-
care, nec immeritò sapientes illi Ægyptij a-
pud Damascium, pro omni laude diuina ter-
guot *ἀγνωσία*, id est, incognitâ caliginem incla-
mant: Deum scilicet adumbrantes, cuius cog-
nitio, cum tantis difficultatibus septa sit, me-
lius scitur ignorando, quam temere aliquid
asserendo.

II. Loco *ὑψηλῶς* hoc est, eminentia, cum
ex varijs rebus, quasi flosculos perfectionis
decerpimus, quos in ea re, quam commendâ-
dam suscepimus, longe excitatius vigere
ostendimus.

Tertius locus est ab effectis, quo res spiri-
tales *ὑψιμακροῦς* est, id est, quasi corpore
vestiuntur, ut præter suam naturam mortali-
um sensibus subijciantur.

At verò ubi res corporeæ sunt, & ex varijs
constat partibus, sæpissimè, ut in descriptio-
nibus fieri solet, per ipsarummet partium enu-
cleationem, & adiuncta, frequentantur, quæ-
quam nulla res est, quæ per omnes locos com-
munes attolli non possit. Itaque in toto gene-
re valent, quod docet Marcus Tullius, defini-
tiones conglobatæ, consequentium frequen-
tatio, & contrariorum, & dissimilium, & in-
ter se pugnantium rerum cõstitutio, & causæ,
& ea, quæ sunt de causis orta, maximeque
similitudines, & exempla.

Figuræ in rebus illustrandis adhibentur
leniores, & magis compræ, ut hypotyposes,
distributiones antonomasæ quædam excel-
lentes. In contentionibus verò aduersus cri-
mina vrsurpantur vehementes increpa-
tiones, ironiæ amarulentæ, epi-
phonemata, execrationes,
apostropha.

(*)

De delectu verborum ad ampli-
ficandum.

CAPVT XXII.

Verba quoque, quod præcipit M. Tullius,
ponenda sunt illustria, & tamen inrita,
ut *O acerbam mihi (iudices) temporis illius me-
moriæ, & loci, cum hic in me incidit, comple-*
xus est, confersitque lachrymas. Grauiæ, ut, *Pro Plæcod.*
Pro Milonæ. *Præ-*
miorum amplissimum, gloria, qua breuitatem vi-
te perseverantis memoria consolatur. Plena, ut, *Da*
me semper P. R. semper omnes gentes loquentur,
nulla unquam obmutasceat vetustas. Sonantia,
Pollueras supra sanctissimas religiones, senatus gra-
uissima decreta perfrugerat.

Addit idem auctor, iuncta, facta, cogno-
minata, non vulgata, superlata, imprimisque
translata. iuncta sunt composita, quæ grauius
sunt anhelata, ut, *constructare, portimescere: Fa-*
cta, ut, Vllanno Appietatem, aut Lentilitatem
valere apud me plus quam ornamenta virtutis ex-
istimas: Sed hoc parcius imitandum. Cogno-
minata, ut, *expellesur, exterminabitur, auctetur.*
Non vulgata, ut, *Quas illo præceps amantia casis*
prostratisque sanctissimis lucis, substructionum in-
sanis molibus oppresserat. Superlata, *saxa, & soliti-*
dines voce respondent. Translata, ut, *Omnes in me*
meo quo rediunt ex illo fonte dolores.

Hæc omnino maiestatem attollunt oratio-
nis, ubi præcipue figuris dictionum illigan-
tur, quales sunt, isocola, anadiploses, asynthe-
ta, polysynthesa, & cætera huiusmodi, quibus
ad rei cumulum circumductæ quasi toruor ver-
borum circumscriptiones, quam aptissimè iun-
guntur.

De mixtura locorum, & figurarum.

CAPVT XXIII.

Quod verò ad mixturam attinet locorum,
& figurarum, sunt, qui ista putidius in qui-
rant, & putent non nihil ab antiquis, in hac
temperie religiosius obseruatum. Mihi ve-
rò videntur veteres Oratores, ad hanc pri-
mum curam animum intendisse, ut quam
illustres locos, & figuras deligerent. Deinde
eandem pro rerum opportunitate, ut magi-
stra ratio, & prudentia suaderet, variè com-
miscerent, in qua mixtura tanta est diuersitas,
ut difficile sit certis iam complecti legibus.

Nata

Locorum
gnatio.

Nam si diligentius perferueris, omnes penè omnibus locos locis, & figuras figuris illigatas, atque intextas reperies; Sed hoc in varijs argumentis. Itaque videndum est in hac potissimum, quid materia ratio patiatur, aut admitat, videntur cerè ij primum loci, qui essentiam rei magis spectant, melius coniungi, vt definitio, genus, species, causã, partium enumeratio. Deinde antecedentia, consequentia, adiuncta, similitudines, contraria, & cetera id genus.

Inter figuras aliã pertinent ad conformationem imaginum, descriptionemque rerum, aliã ad probationem argumentorum, aliã ad exhilarandam orationem, aliã ad succedendam; quæ verò sunt eiusdem generis, coniunguntur, quanquam ad varietatis illecebram, aliã alijs insuper adduntur, tam diuerso concentu, vt difficile sit in hac re certum aliquid definire.

Iuuat tamen aliqua exempla ex Cicerone potissimum legere, quibus conformationem illam locorum, & figurarum in amplificatione cognoscere, atque annotare possis.

Amplificationes Ciceroniana discutuntur.

Ac primum auaritia, & ambitio P. Rulli exaggeratur per congeriem partium; atque effectorum, & per anaphoram tractatur.

CAPVT XXIV.

De lege A
grar. contra
R. Num. 97.
§ 9.

HÆC tu P. Rulle M. Bruti sceleris vestigia, quam monumenta maiorum sapientia sequi maluisti. Hæc tu cum istis tuis actoribus excogitasti, vt vetera vectigalia venderetis, & expleretis noua. Vrbi Capuam ad certamen dignitatis opponere vis, vt sub vestrum ius, iurisdictionem, potestatem, vrbes, nationes, prouincias, liberos, populos, Reges, terrarum denique orbem subiungeretis, vt cum omnem pecuniam ex arario exhausissetis, ab omnibus Regibus, gentibus, Imperatoribus nostris coegissetis, tamen omnes vobis pecunias ad nutum vestrum penderent, vt iidem partim inuidiosos agros a Syllanis possessoribus, partim desertos, ac pestilentes a vestris necessarijs, a vobismet-

plis emptos, quanti velleretis, P. Romano indiceretis: vt omnia municipia, coloniasque Italia nouis colonis occuparetis, vt quibuscunque in locis vobis videretur, ac quam multis videretur, colonias: vt omnem tempus vestris militibus, vestris vrribus, vestris prælijs cingeretis, atque oppressam teneretis, vt ipsum Cn. Pompeium, cuius præsidio sapissimè populus Romanus contra acerrimos hostes, & contra improbissimos ciues victor extitit, proscribere, atque horum conspectu priuare possletis, vt nihil auro, & argento violari, nihil numero, & suffragijs declarari, nihil elata manu perfringi posslet, quod vos non oppressu, atque ereptum teneretis, vt volitaretis interea per gentes, per regna omnia, cum imperio summo, cum iudicio infinito, cum omni pecunia, vt veniretis in castra Cn. Pompei, atque ipsi castra, si commodum vobis esset, venderetis, vt interea magistratus reliquos, legibus omnibus soluti, sine metu iudiciorum, sine periculo petere possletis, vt nemo ad populum Rom. vos adducere, nemo producere, non senatus cogere, non Consul. coërcere, non tribunus pleb. retinere posslet.

Iam cuius facile est istius amplificationis artificium intueri. Primum constat rebus, & magnis, & multis, quæ in personis, & negotijs sitæ sunt. Videntur vt breuissimè Rulli auaritiam, circa vectigalia, Capuam, ararium, prouincias, agros Syllanos, oppressionem virorum fortium, & cetera. notauit magna orationis volubilitate: hæc pertinent ad *subiugationem potestatem, vrbes, nationes, prouincias, liberos, populos, Reges, terrarum denique orbem.* Hæc spectant *augm.* forsitan vno verbo Demosthenes dixisset, *terrarum orbem.* Sed hic Ciceronis modus plurimum valet ad illam adipalem, quam fouebat, eloquentiam innutriendam.

Sequens modus multum est in augm. quippe v. vno verbo, cum vellet dicere præceptum fuisse Nautæ consilium per sermocinationem, & ad Demosthenem ita subiicit pro Quinctiano 53.

Cum ius amicitia, societatis, affinitatis ageretur, cum officii rationem atque existimationis duci conueniret, eo tempore, tu nõ modo, aut C. Aquilium, aut L. Lucullum, sed ne ipse quidem te consuluisti, sed ne ipse quidem ad te retulisti, ne hæc quidem locutus es. Horæ duæ fuerunt. Quinctius ad vadi-

radimonium non venit: quid ago? respirasset cupiditas atque auaritia, paululum: aliquid loci rationi & consilio dedisses: tu te collegisses, non in eam turpitudinem venisses, vt hoc esset tibi apud tales viros confitendum, qua tibi vadimonium non sit obitum, eadem te hora consilium cepisse hominis propinqui fortunas funditus euertere.

Hæc verbosior est amplificatio, popularis tamen, & ad mortem efficax. Eiusdem generis est ista num. 188. pro Cluentio p. 674.

Quod hoc portentum, Dij immortales! quod tantum monstrum in vllis locis, quod tam infestum scelus, & immane, aut vnde natum esse dicam? iam enim videtis profecto, Iudices, non sine necessarijs me; ac maximis causis, principio orationis meæ de matre dixisse; nihil est enim mali, nihil sceleris; quod illa ab initio filio noluerit, optauerit, cogitauerit, effecerit.

Amplificatur Saffia libido, num. 12. pro Cluentio.

CAPVT XXV.

Utm essent hæ nuptiæ, plenæ dignitatis, plenæ concordia; repente est exorta mulieris importuna nefaria libido, non solum dedecore, verum etiam scelere coniuncta. Nam Saffia, mater huius Auiti (mater enim à me nominis causa, tamen in hunc hostili odio & crudelitate est, mater, inquam, appellabitur;) neque vnquam illa ita de suo scelere & immanitate audier, vt naturæ nomen amittat. Quo enim est ipsum nomen amantius indulgentiusque maternum, hoc, illius matris, quæ multos iam annos, & nunc cum maxime filium interfectum cupit, singulare scelus, maiore odio dignum esse ducetis. Ea igitur mater Auiti, Melini istius adolefcētis, generi sui, contra quam fas erat, amore capta: Primum, neque id ipsum diu, quo quo modo poterat, in illa cupiditate continebatur: deinde illa flagrate coepit amentia, sic inflammata ferri libidine, vt eam non pudor, non pudicitia, non pietas, non macula familiae, non hominum fama, non filij dolor, non filiae mœror à cupiditate reuocaret: Animum adolefcētis, nondum consilio ac ratione confirmatum, pellexit ijs omnibus rebus quibus illa ætas capi ac deliniri potest. Filia, quæ non solum illo communi do-

lore muliebri, in eiusmodi viri iniurijs angeretur, sed nefarium matris pellicarum ferre non posset, de quo ne queri quidem sine scelere se posse arbitraretur, ceteros sui tanti mali ignaros esse cupiebat, in huius amantissimi sui fratris manibus, & gremio, & mœrore, & lacrymis consenscebat. Ecce autem subitum diuortium, quod solacium omnium malorum fore videbatur. Discedit à Melino Cluentia: vt in tantis iniurijs, non inuita: vt à viro, non libenter. Tum verò illa egregia, ac præclara mater, palam exultare læticia, ac triumphare gaudio coepit, victrix filia, non libidinis. Itaque diutius suspicionibus obscuris lædi famam suam noluit: lectum illum genialem, quem biennio ante filia suæ nubenti strauerat, in eadem domo sibi ornari, & sterni, expulsa atque exturbata filia, iubet. Nubit genero foris, nullis auspicijs, nullis auctoribus, funestis ominibus omnium. O mulieris scelus incredibile, & præter hanc vnã in omni vita inauditum! ô libidinem effrenatam, & indomitam! ô audaciam singulari, non timuisse, si minus vim Deorum, hominumque famam, at illam ipsam noctem faceretque illas nuptiales? non limen cubiculi non cubile filia? non parietes denique ipsos, Superiorum testes nuptiarum? Perfregit, ac prostravit omnia cupiditate ac furoris, vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia.

Animaduerte in hac tota narratione singulare grandis illius & exaggerata eloquentiae *Explicatur artificium, primum rem improbam & fune- superior istam narraturus, incipit à commemoratione amplifica- bonorum quæ antecesserant, quod res fiat rito.* atreor: *Cum essent hæ nuptia plena dignitatis:* Deinde, quam ingeniosa illa parentibus: *Saffia mater huius: (mater enim à me nominis causa, &c.)* Mox rem pederentim explicat, seruatis *id dōs legibus.* Primum amat Saffia; deinde flagrat: Tertio tota inflammatur; & hæ flammæ exaggerantur à contrarijs: Magnæ procul dubio fuerunt, quæ pudorem, pudicitiam, pietatem, metum dedecoris, hominum famam vicerunt. Hæc enim istius libidinis fræna solent esse valentissima. Dein adiuncta in persona filiae illustri *id dōs* exprimitur. Sed hæc tantum præludia: Quid, quomodo attollitur sequens oratio?

Tum verò illa egregia ac præclara mater, *Cluentia* filia, non libidinis, quam discretè appolitis inualefcit adiunctis? *lectum illum genialem, quem*

Ec

quem

quem biennio ante filia sua nubenti straverat, in eadem domo sibi ornari & sterni, expulsa atque exturbata filia iubet. Postremo nubis genero sacrus, nulla auspicijs, nulla auctoribus. Quid restabat nisi exclamationis fulmen, O mulieru scelus!

Amplificatio Beneficij accepti, per Comparata, Adiuncta, & partes, ad Quiritis, post reditum, num. 5.

CAPVT XXVI.

Comparatio, & adiuncta.

Parentibus, id quod necesse erat, parvulum procreatus: a vobis natus sum consularis. Illi mihi fratrem incognitum, qualis futurus esset, dederunt, vos spectatum, & incerdili pietate cognitum, reddidistis. Rem publicam illis accepi temporibus, eam quam penè amissa est: a vobis eam recuperavi, quam aliquando omnes vobis opera servatam iudicaverunt. Dij immortales mihi liberos dederunt, vos reddidistis. Multa præterea à Dijs immortalibus optata consecuti sumus; nisi vestra voluntas fuisset, omnibus divinis muneribus caruissemus, vestros denique honores, quos eramus gradatim singulos assecuti, nunc à vobis universos habemus, ut quantum antea parentibus, quantum Dijs immortalibus, quantum vobismetipsis, tantum hoc tempore universis cuncta populo Rom. debeamus. Nam cum in ipso beneficio vestro tanta magnitudo est, ut eam complecti oratione non possim, tum in studijs vestris tanta animorum declarata est voluntas, ut non solum calamitatem mihi detraxisset, sed etiam dignitatem auxisset videamini. Non enim pro meo reditu, ut pro P. Popilij nobilissimi hominis, adolescentes, filij, & multi præterea cognati atque affines deprecati sunt.

Hæc ratio augendi per antitheta, pulchra est & suavis: additur etiam adiuncta; scilicet in largiendo beneficio alacritas, & cætera.

Alia pars amplificationis per μέτρον.

Post reditum ad Quiritis.

CAPVT XXVII.

Partium enumerationis.

Quid dulcius hominum generi à natura datum est, quam sui cuique liberi? mihi

verò & propter indulgentiam meam, & propter excellens eorum ingenium, vita sunt meo cariores, tamen non tanta voluptate erant suscepti, quanta nunc sunt restituti. Nihil cuiquam fuit unquam iucundius, quam mihi meus frater; non tam id sentiebam, cum fruebar, quam tunc cum carebam; & posteaquam vos me illi, & mihi eum reddidistis: Res familiaris sua quemque delectat; reliquæ meæ fortunæ recuperatæ, plus mihi nunc voluptatis afferunt, quam tunc in eolumi afferbant: Amicitia, consuetudines, vicinitates, clientelæ, ludi denique, & dies festi, quid haberent voluptatis, carendo magis intellexi, quam fruendo. Iam verò honos, dignitas, locus, ordo, beneficia vestra, quanquam mihi semper clarissima visa sunt, tamen ea nunc renouata, illustriora videntur, quam si obscurata non essent. Ipsa autem parva, Dij immortales, dici vix potest, quid caritatis, quid voluptatis habet? quæ species Italiae, quæ celebritas oppidorum, quæ forma regionum? qui agri? quæ fruges? quæ pulchritudo urbium? quæ humanitas civium? quæ res dignitas? quæ vestra maiestas? quibus ego omnibus antea rebus sic fruebar, ut nemo magis.

Viden' ut singula quæque commoda minutatim, sine tamen vlla sermonis ignobilitate, aut rerum obscuritate, discutens, amplam efficit orationem. Si quidpiam hic humile fuisset interpositum, corruptisset eloquentiæ gravitatem: quo d' fatuus quispiam fecit in veteri poemate, qui Elysiorum camporum voluptates commemorans, Solem & cucumeres, dixit esse illi pericandos. Quæ cognatio Cucumerum, & Solis? Deinde, cuius ingenij est nobilissimis voluptatibus Cucumerum elum inferre?

Amplificatio rei calamitosi, per gradationem, & hypotyposin, &c. pro Quinctio, num. 95.

CAPVT XXVIII.

Miserum est exturbari fortunis omnibus; miserius est, iniuria. Acerbum est ab aliquo circumveniri; acerbius à propinquo. Calamitosum est bonis everti; calamitosius cum dedecore. Funestum est a forti atque honesto viro iugulari; funestius, ab eo cuius vox praconis quæstu prostratus indignum est à pari

vinci, aut superiore in dignius ab inferiore atque humilior. Luctuosum est tradi alteri cum bonis; luctuosius, inimico. Horribile est causam captus dicere: horribilius priori loco dicere.

Quintus
de descrip-
tione facti.

Omnia circumspexit Quintus, omnia periclitatus est. C. Aquili, non pretorem modò, à quo ius impetraret, inuenire non potuit, atque adeo, ne vnde arbitrari quidem suo posset. Sed ne inimicos quidem Sex. Næuij, quorum sæpe & diu ad pedes iacuit stratus, obsecrans per Deos immortales, vt aut secum iure contenderent, aut iniuriam, sine ignominia, sibi imponerent. Denique ipsius inimici vultum superbissimum subiit, ipsius Sex. Næuij lacrymans manum apprehendit in propinquorum bonis persequendis exercitatum, obsecrauit per fratris sui mortui cinerem, per nomen propinquitatis, at ætatis suæ, si non hominis aut huius anitatis rationem haberet: vt secum aliquid integra sua fama, qualibet dummodo tolerabili conditione transigeret; ab ipso repudiatus, ab amicis eius non subleuatus, ab omni magistratu vexatus, atque perterritus, quem præter te appellet, habet neminem, tibi se, tibi suas omnes opes fortunæque commendat: tibi committit existimationem, ac spem reliquæ vitæ, multis vexatus contumelijs, plurimis iactatus iniurijs, non turpis ad te sed miser confugit. E fundo ornatisimo deiectus, ignominijs omnibus appetitus, cum illum in luis paternis bonis dominari videret, ipse filix multam dotem conficere non posset, nihil alienum tamen vita superiore commisit. Itaque te obsecrat, C. Aquili, vt quam existimationem, quam honestatem in iudicium tuum, propè iam acta ætate, deusque attulit, eam liceat ei, secù ex hoc loco efferre, ne is de cuius officio nemo vquam dubitauit, sexagesimo denique anno, dedecore, macula, turpissimæque ignominia notetur, ne ornamentis eius omnibus Sex. Næuius pro spolijs abutatur, ne per te ferat, quominus, quæ existimatio P. Quinti vique ad senectutem perdaxit, eandem vique ad rogam prosequatur.

Hæc gradatio, vt postea dicitur, tota ad amplificationes facta est, nihil ea ad augendum, aut fecundius, aut suauius.

Alter pars amplificationis, continet de vno calamitosi hominis opulentum aduersarium demulcentis. Denique ipsius inimici vultum superbissimum subiit; cui additur fermoci-

natio, Obsecrauit per fratris mortui cinerem. Hoc ipsa per se satis luctuosa est, & in se suam continet amplificationem, modò diserte narretur.

Amplificatio ab Effectis. Describitur vir bonus pro Cæcinnâ, num. 78.

CAPVT XXIX.

Vereor, de tali viro ne plus dicam, quam vos aut sentiat, aut apud vos commemorari velitis. Quapropter hoc dicam, nunquam eius auctoritatem nimium valere, cuius prudentiam populus Romanus cauendo, non in decipiendo, perpexit: qui iuris ciuili rationem non quam ab æquitate leuauerit, qui tot annos, ingenium, laborem, fidem suam P. Romano propter tam expositam que præbuit; qui ita bonus & iustus vii est, vt natura, non disciplina consultus esse videatur; ita peritus ac prudens, vt ex iure ciuili, non scientia solum quædam, verum etiam bonitas nata videatur; cuius tantum est ingenium, ita prompta fides, vt quicquid inde haurias, purum liquidumque te haurire sentias.

Amplificatio luxus per adiuncta: pro Roscio Amerino, num. 130.

CAPVT XXX.

Habet animi relaxandi causa rus amœnum, & suburbanum, plura præterea prædia, neque tamen vllum, nisi præclarum, & propinquum: domus referta vasibus Corinthijs, & Deliacis; in quibus est anthespa illa, quam tanto pretio nuper mercatus est, vt qui prætereuntes pretium enumerari audiebant, fundum venire arbitarentur. Quid præterea cælati argenti? quid stragularum vestis? quid præclararum tabularum? quid signorum? quid marmoris apud illum putatis esse? tantum scilicet, quantum à multis splendidi que familijs in turba & rapinis coaceruari vna in domo potuit. Familiam verò quantam, & quam varijs cum artificijs habeat, quid ego dicam? Mitto hæc artes vulgares, coquos, pistores, leccicarios: animi & aurium causa tot homines habet, vt quotidiano cantu, vocum, & neruorum, & tibiarum, nocturnisque conuiujs tota vicinitas personet. In hac vita, Iudices, quos sumptus quotidianos, quas effusiones, fieri putatis? quæ verò conuiuia? honesta credo in eiusmodi domo? si domus hæc habenda est

Ecce

positus

potius quam officina nequitiae, diuersorum flagitiorum omnium? Ipse verò quemadmodum composito & delibuto capillo passim per forum volitet, cum magna caterua togatorum, videtis, Iudices: vt omnes despiciat, vt hominem prae se neminem putet, vt se solum beatum, solum potentem putet.

Amplificatio Capacitatis, 2. Philipp. num. 65.

Per partium enumerationem, & comparata.

C A P V T XXXI.

IN eius igitur copias cum se subito ingurgitauisset, exultabat gaudio persona de Mimo, modò egens, repente diues. Sed, vt est apud Poëtam nescio quem, *Mala parca, male dilabuntur* incredibile, ac simile portenti est, quoniam modo illa tam multa, quam paucis non dico mensibus, sed diebus, effuderit; maximus vini numerus fuit, per magnum optimi pondus argenti, pretiosa vestis, multa & lauta suppellex, & magnifica multis locis, non illa quidem luxuriosi hominis, sed tamen abundantis. Horum paucis diebus, nihil erat. Quae Charybdis tam vorax? Charybdis dico: quae si fuit, animal vnum fuit. Oceanus, medius fidius, vix videtur tot res, tam dispersas, tam distantibus in locis positas, tam citò absorbere potuisse. Nihil erat clausum, nihil obsignatum, nihil scriptum, apotheca: torae nequissimis hominibus condonabantur, alia mimi rapiebant, alia mimae, domus erat aleatoribus referta, plena ebriorum: totos dies potabatur, atque id locis pluribus: suggerebantur etiam saepe (non enim semper iste felix) damna aleatoria conchyliatis Cn. Pompeij peristromatis: seruorum in cellis lectos stratos videres. Quomobrem desinite mirari, haec tam celeriter esse consumpta: non modò vnus patrimonium, quamuis amplum, vt illud fuit, sed vrbes, & regna celeriter tanta nequitia deuorare potuisset.

Fit per subiectionem ante oculos,
cum vibrata quadam orationis celeritate.

Amplificatio luctuosi spectaculi de bonis Cnei Pompeij haesta subiectis.

Per hypotyposin, sustentationem, epiplexin, &c. 2. Philipp. n. 64.

C A P V T XXXII.

HAesta posita pro aede Iouis Statori, bona miserum me! (consumptis enim lacrymis, tamen, infixus animo haeret dolor,) bona, inquam, Cnei Pompeij Magni, voci acerbissimae subiecta praconis: vna in illa re feruitutis oblita ciuitas ingemuit, seruientibusque animis, gemitus tamen populi Romani liber fuit expectantibus omnibus, quisnam esset tam impius, tam demens, tam Dijs hominibusque hostis, qui ad illud scelus sectionis auderet accedere: inuentus est nemo praeter Antonium, praesertim cum tot essent circa hastam illam, qui auderet, quod omnium fugisset & formidasset audacia. Taurus igitur te stupor oppressit, vel, vt verius dicam, taurus furor, vt primum cum sector sis isto loco natus, deinde cum Pompeij sector, non te execrandum populo Romano, non detestabilem, non omnes tibi Deos, omnes homines, & esse inimicos, & futuros scias.

Et haec plena, artificiosa, & grauis. Primum, quam apposita interiecta, luctuosa parenthesis. Bona (*miserum me*) deinde, vide vt suspendit animos. *Expectantibus omnibus quisnam esset tam impius.* Postremo, quae fulmina exclamationum! *Taurus igitur te stupor oppressit, &c.*

Amplificatio Belli crudelis: Philipp. 14. n. 9.

Per causas efficientes, effecta, comparata, &c.

C A P V T XXXIII.

Bellum inexpiabile infert quatuor Coss. vnus omnium latronum terribissimus: gerit idem bellum cum senatu populoque R. omnibus, quanquam ruit ipse suis cladibus, pestera, vastitatem, cruciatum, tormenta denuntiat. Dolabellae ferum & immane facinus, quod nulla barbaria posset ignoscere, id Deorum consilio factum esse testatur, quae que facturus esset in hac vrbe, nisi eum hic ipse Iugiter ab hoc templo, atque mœnibus repulisset,

litter, declarauit in Parmensium calamitate. Quot optimos viros honestissimisque homines, maxime cum auctoritate huius ordinis, populi R. dignitate coniunctos, crudelissimis exemplis interemit prodigium illud & portentum L. Antonius in igne quod omnium hominum, vel, si etiam Dij oderint, quos oportet, omnium Deorum? Refugit animus P. C. ea que formidat dicere, quae L. Antonius in Parmensium liberis, & coniugibus effecerit; quas enim turpitudines Antonij libenter subierunt, easdem per vim letantur alijs se intulisse. Sed vis calamitosa est, quam illis intulerunt, libido flagitiosa, qua Antoniorum oblita est vita. Est igitur quisquam, qui hostes appellare non audeat, quorum scelere crudelitatem Carthagensium victam esse fateantur? qua enim in vrbe tam immanis Annibal capta, quam in Parma surrepta Antonius? nisi fortiter huius coloniae, & ceterarum, in quas eodem est animo, non est hostis Antonius putandus. Si verò coloniarum & municipiorum sine vlla debitatione hostis est, quid tandem huius censetis vrbs, quam ille ad expiandas egestates latrocinij sui, concupiuit, quam iam pridem metator & callidus decempea sua saxa diuiserat? Recordamini, per Deos immortales P. C. quid hoc biduo timerimus à domesticis hostibus rumoribus improbilissimis dissipatis; Quis liberos, quis coniugem aspiciere poterat sine fetu? quis domum? quis tecta? quis laem familiarem? Iam aut foedissimam mortem omnes, aut miserabilem fugam cogitabant. Haec à quibus timebantur, eos hostes appellare dubitamus? grauius, si quis attulerit, nomen libenter assentiar, hoc vulgari contentus vix sum, leuiore non vtor.

Amplificatio criminis iniustitiae: 6. Verr. n.
67. 68. 69.

Per adiuncta, & varias figuras.
CAPVT XXXIV.

LEx maximo conuentu Syracusis in foro, (ne quis forte me in crimine obscuro versari, atque asserere aliquid suspitione hominum arbitretur.) In foro, inquam, Syracusis stans, Deos hominesque contestans, clamare coepit, candelabrum factum è gemmis, quod in Capitolium missurus esset, quod in

templo clarissimo, populo R. monumentum suae societatis amicitiaeque esse voluisset, id sibi Catum Verrem abstulisse; de ceteris operibus, ex auro, & gemmis, quae sua penes illum essent, se non laborare: hoc sibi eripi miserum esse & indignum. Id etsi antea iam mente & cogitatione sua, fratrisque sui, consecratum esset: tamen tum se in illo conuentu ciuicum Romanorum dare, donare, dicere, consecrare Ioui optimo maximo, testemque ipsum Iouem suae voluntatis ac religionis adhibere. Quae vox! quae latera? quae vires huius vnus criminis querimoniam possint sustinere? Rex Antiochus, qui Romae ante oculos omnium nostrum biennium fere, comitatu regio, atque ornatu fuisset, is cum amicus, & socius populi Romani esset, amicissimo patre, auo, maioribus antiquissimis & clarissimis, opulentissimo, & maximo regno, praecipue provinciae populi Romani excubitus est. Quem admodum hoc accepturas nationes exterarum: Quem admodum huius tui facti famam in regna aliorum, atque in vltimas terras peruenturam putasti? Cum audierint à Praetore populi R. in provincia violatum Regem, spoliatum hospitem, eiectionem socium populi Ro. atque amicum. Nomen vestrum, populi que R. odio atque acerbitati, scitote, nationibus exteris, Iudices, futurum, si istius haec tanta iniuria impunita discesserit. Sic omnes arbitrantur, praesertim cum haec omnino fama de nostrorum hominum auaritia & cupiditate percrebuerit, non istius solius hoc esse facinus; sed eorum etiam qui approbarint. Multi Reges, multae liberae ciuitates, multi priuati opulenti, ac potentes habent profectò in animo Capitolium sic ornare, vt templi dignitas imperijque nostri nomen desiderat: qui si intellexerint, interuerso regali hoc dono, grauius vos tulisse: grata fore vobis, populoque R. sua studia, ac dona arbitrabuntur. Sin hoc vos in Rege, tam nobili, in re tam eximia, in iniuria tam acerba, neglexisse audierint; non erunt tam amentes, vt operam, curam, pecuniam impendant in casus quas vobis gratas fore non arbitrentur. Hoc loco Qu. Catule, te appello: loquor enim de tuo clarissimo pulcherrimoque monumento: non iudicis solum seueritatem in hoc crimine, sed propè inimici atque accusatoris vim suscipere debes; tuus est enim honor in illo templo; senatus populi que R. beneficio; tui nominis aeterna memoria simul cum templo illo consecratur. Tibi cura suscipien-

Et 3. da,

da, tibi hæc opera sumenda est, vt Capitolium quo modo magnificentius est restitutum, sic copiosius ornatum sit, quam fuit: vt illa flamma diuinitus extitisse videatur.

cladibus nostris mutata natura! Mater ignem visum filio negat, & mulier, quæ maritum quoque suum debilitata de siderat. Quis hoc de illa credat? filium non fiet, suaditus euerfa fulmen hoc gladiumque non lentit.

Amplificatio Miseriarum, per antitheta, acutæque & vellicantes sententias, stylo picto, & declamatorio.

Senex reuersus è captiuitate, deplorat filium insepultum, & cæca. n vxorem.

CAPVT XXXV.

L E X.

QVI in calamitate parentes deseruerit, insequitur ultus abijciatur. Qui habebat vxorem & filium captus a piratis scripsit domum de redemptione: Vxor, flendo oculos amisit; filius, renitente matre profectus, vicarijs manibus redemit patrem. Idem in vinculis decessit, abiectus in mare, & appulsus ad littus patrium est eiectus; vult illum sepelire pater, mater prohibet.

Quintil declam. 6. fol. 16 p. 2. Principium aptum & acutum. Nota gradationem artificiosissimam.

Quid enim passus sum tam leue, vt nõ comparatio mei, felices etiam aliorum miserias faciat? Graue est a piratis alligari, magis dicat hoc, qui sciat, quam citò capti moriantur. Alligatus sum, sed tamen magis queror, quòd solutus sum. Indigna est impietas in suos, quæ quanta versetur in hoc iudicio, videris. Sed mihi hoc quoque querendum est, quòd me & vxor nimium dilexit, & filius. Quid ergo patrem in rerum natura posse reperiri, quod orbitate acerbis videretur? Non contigit mihi, quod cæteris, miserimum filium efferre. Parum est, quòd iuueni, singularis exempli, causa mortis sui, & tam presiosa redemptus anima, senex odiosus morte filij mei vixit. Parum est, quòd mihi luctum meum fluctus nuntiarunt, & aliud agenti patri subito ad littus orbitas appulsa est, quòd miserimum iuuenem toto iactatum mari, etiam si me interpellasset, serò sepelirem, adhuc supremo prohibeor officio, & ne quid solarij contingat, perdo etiam matris misericordiam. Iniecit errantem corpori manum mollior, & diratus, & tempestate crudelior, atque vt accedat dolori meo cumulus, quæ hoc facit, vxor mea est. Ne quis tamen erret ignarus non est filij mei nouerca, sed mater, ò facinus! ò

Egregium ad.

Iam illa principalis ac maxima Deum dono concessa libertas, non hominum solum, sed ferarum, voluerunt, sensibus fixa & ingenua, primum spoliū fuit. Me iple perdidit, teneor venale mancipium, & cuius Romanus merces fio. & libertatem senex dedisco, & natus ingenuus venire opto. Minimum est, in fluctibus habitamus, hyberni nos ferunt venti, non statio, non sedes, non quies, sed quod malorum meorum maxima portio est, tam miseris sunt etiam domini mei, citò prætereunda est memoria, propter me vxori grauius, mihi propter filium. Transeo hirsutos hostium vultus, & immantium barbarorum feros si emitus, tantumque mihi quot die esse metuentium. quan. u. p. ai. cap. ius, audore pirata potisset. Nihil est defidēto suorum grauius, timui ne quem ex meis viderem. Nihil tempestate minaciū, quotidie naufragium optauim: nam mortem, confitebor, senili inertia vna causa minus cupiebam, ne defunctum nemo sepeliret. Quam vestem relictam captiuo putas, nisi quæ præda non erat? quales epulas, cibique præbent, qui ipsi rapto viuunt? Nam illa quidem satis digna quis dixerit? vnum carcerem, & in un datam sententia nauiculam, & impositum nuda trabe in quietum latus, reuinctas post tergum manus, alligatos, tanquam esset qua iugeremus pedes solæ in carcere tenebræ iuuabant.

sem pag. 19. eiusdem libri item exaggeratur egregie. Praclara amplifiatio miseris inter piratas captiuitati. Aristicis.

Nunc autem aliquot è Parribus amplificationes, christi operis, & in lubiungamus.

Amplificatio calamitosi status, per antitheta, & hypotyposin.

Describitur miseria pauperum, cum luxu diuitum comparata, ex D. Gregorio.

CAPVT XXXVI.

Αλλ' οί μὲν ὑπαιθροὶ ταλαπυρῆτοισιν, ἠμῶν δὲ οἰκῆτοισι οἰκίας ὑπερλαμπρῆς, ἠδὲ καὶ τῶν οὐρανῶν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ καταπέτασας, καὶ ψυχρῶν λεπτῆς διαδέσει,

Greg. Na. 248. in ora. 16. pag. 248. in

Gracia von
borum deli-
ctis. Gra-
uitas.
Amplificati-
onem autē
Gregory
sunt magis
ad iustitiam
sui uel
mentiam,
et maiestatem,
quam
ad hunc
modum
improbia.

δέσει, ἢ ποικιλία γραφῆς, ὀφθαλμῶν ἀπατη-
λοῖς δολομασίαι: καὶ τὰς μὲν οὐκ ἔσονται, τὰς δὲ
οὐκ ὀφθαλμοῦ τισί: οὐδὲ κληρονομίαι ἴως ἢ
μῶν, ἢ ἀλλοξίαι, καὶ ἀλλοξίαι, ἢ ἀλλοξίαι, ἢ ἀλλοξίαι,
δὲ τῆς ἀγαπῶσιν ἡμᾶς, ἀλλὰ τῆς ἀπεχθασά-
ταις, καὶ φθονεσάταις, δὲ χαλκῶν ἔσχατον, καὶ οἱ μὲν
βίβωσιν ὡς δεικνύουσιν, καὶ διασαρμῆτοις βίβω-
σι, μᾶλλον δὲ οὐδὲ τῶν τυχόντων ἀπορήσονται.
ἡμεῖς δὲ θρόνον ἡμᾶς αὐτοῦ ἐδῶκεν μαλακῆν
καὶ περιβόησιν, καὶ τῆς ἐκλίνας καὶ σφῆρας ἀερίαις ὑ-
φάσμασι, καὶ τῆς μὲν ἀσασχημονητοῦ μᾶλλον,
ἢ ἐπερὶ ἐκπεφροῦν: οὐτὼ γὰρ ἐγὼ χαλκῶ
πᾶν ἰὸ περιττὸν καὶ περιεργὸν: τὰ δὲ ἴδον ἡμῖν ἀ-
ποκείσεται, φρονίως ἀχρησῶ, καὶ ἀνοήτῳ ση-
τῶν δαπάνη, καὶ χρόνῳ τῶν πάντα κατανα-
λίσκοντῶν: καὶ οἱ μὲν οὐδὲ τῆς ἀνακαταστάσεως
ἐπορήσονται: ὡς τὸ εὐκλῆς Ἰουδῆς, καὶ τὸ ἐκείνων τα-
λαμπωρία: ἢ μᾶλλον κείσονται πρὸ τῶν ἡμετέρων θυ-
ρῶν, ἐκλυόμενοι καὶ λιμώτοντες: οὐδὲ τὰς πρὸς
τὴν ἀφῆσιν ἀφορίαις, παρὰ τῶν σώματι ἐ-
χοντες ἐσημεῖται φωνῶν μὲν εἰς τὸ ὀδύρεσθαι,
καὶ ἡμῶν δὲ, εἰς τὸ προτινῆναι ἰφ' ἰκεσία: ποδῶν δὲ,
εἰς τὸ προστινῆναι τῆς ἐχέσιν ἀναπνοῶν δὲ, εἰς εὐ-
τηνίαν τῆς θρησκείας, τὸ βαρύτερον τῶν χαλκῶν, κα-
φότατον κρήνητες. τῆς ὀφθαλμοῖς μόνον ἐυχα-
ριστοῦντες, ὅτι μὴ τὴν αὐτῶν λυβίαν βλέπωσιν,
καὶ οἱ μὲν οὕτως ὅμοιος ἢ ἀνακείσονται λαμπροῖ
λαμπρῶς ἐπὶ τῆς ἀδῶς ὑψηλῆς τε καὶ μετώφῳ, καὶ
τῆς περιττῶν, καὶ ἀφῶσιν ἐπὶ τῶν ἡμῶν, καὶ φωνῶν
καὶ ἀφῶσιν τῆς ἀφῶσιν, δυσχεραίνοντες: δὲ εἰ
δὲ ἡμῖν τὸ μὲν ὄρατον ἐυκλῆς ἀνδρῶν πολλακίς,
καὶ τῶν ἡμῶν, τῆς δὲ ἰσχυρῶν καὶ τῶν ἡμῶν μύ-
ροισι, καὶ μύρων τῆς ἐυκλῆς καὶ πολυτελεσά-
ταις, ἢ μᾶλλον ἐκδύνασθαι πᾶν δὲ ἢ πε-
ριττῶν τῶν μὲν ὡς κόσμος καὶ ἐφεξῆς, ἀνέτης
τὰς κόμης, καὶ δηλοδρίας, καὶ τῆς χατὰ πρόσωπον
καὶ ἀπεριεργασμένους πᾶν ἢ ὅσον συμφέρει,
λίχοις ὀφθαλμοῖς κεκοσμημένους: τοῦ δὲ τὰς
κύλικας ἐπ' ἑκέρων δακτύλων ἔχοντας, ὡς εἶοντες
εὐπρεπέστατα τε οὐκ καὶ ἀσφαλῆστατα: τοῦ δὲ
ὑπὲρ κεφαλῆς ἀνεμόν τῶν ῥιπίτι σοφισμένων,
καὶ τῶν ἐκ χειρῶν ἀφῶσιν τὸ πᾶν τῶν σαρκῶν
ἐναφύχοντας, καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις, πᾶν μὲν

κρεῶν τὴν ἰσχυρῶν, πάντων χορηγῶντων ἡμῖν
τῶν σοικείων πλοσσίας, ἀέρος, γῆς, ὕδατος
καὶ στενωπέσων τῆς μαγείρων καὶ ὀφθαλμῶν
μαγικῶν μασι: ἀγῶνα δὲ εἶναι πᾶσιν, ὅς
τις ὡς μάλιστα τὴν λιχίαν ἡμῖν καὶ ἀχάριστον
κολακείσεται γαστέρα, τὸ βαρὺ φορτίον καὶ ἀφ-
χέσασθαι, τὸ ἀπλητότατον θηρίον καὶ ἀπιστότα-
τον, τὴν καταργημένην αὐτίκα σὺν τῆς
καταργουμένης βρώμασι: καὶ τοῖς μὲν
πολύτι, κόρος καὶ ὕδατος, ἡμῖν δὲ καὶ
μέχρι μέθης εἰ τὸ οἶνον κρατῆρες: μᾶλλον δὲ
καὶ ὑπὲρ τῆς μέθης τῆς ἀκολαστοῦσιν
καὶ τὴν ἀποπνεύμεθα τῶν οἶνων, τὴν ἰσχυρῶν
νῶν ὡς ἀνδομασία, περὶ τῆς φιλοσοφίας ἡμῶν
ζημία δὲ εἰ μὴ προσίτω τῶν ἐχάριστων καὶ τῶν
ὀνομαζομένων ζῆνων τῆς ὡσπερ τῶν ἡμῶν. δὲ
γὰρ ἡμᾶς ἀβροῦς, καὶ τῆς χρεῖας περιττοτέρους, ἢ
εἶναι, ἢ νομίζεσθαι, ὡσπερ ἀσχυρομένους, εἰ μὴ
καὶ νομίζομεθα, καὶ δέλοι γαστῆρας, καὶ τὴν ὑπὸ
γαστέρα.

Quid? Illine sub dio vexabantur, nos autem Luxu: di-
domos splendidissimas incolemus, om-
nis generis lapidibus exornatas, auro & ar-
gento illuminatas, ac tenuium calculorum
dispositione, varioque picturae artificio, fallaci-
bus oculorum illecebris: atque alias quidem
incolemus, alias autem extruemus? Quibus-
nam autem? ne haeredibus fortasse quidem
nostris, sed exteris, & alienis, ipsique ne ami-
cis quidem fortasse, sed inimicissimis, maxi-
maque in nos inuidia flagrantibus; quod qui-
dem malorum omnium extremum est. Quid? *Ραυροῦσιν*
illine in asperis & laceris pannis obrige-
cent, immo ne eos fortasse quidem habebunt: *cum luxu*
nos autem in mollibus & circumfluentibus *vestium con-*
vadique vestibus, telisque ex tenuissimo *panacis.*
lino ac serico contextis lasciuimus: atque in
alijs quidem in decorè potius quam honestè
& ornate nos ipsos geremus: (sic enim quic-
quid superfluum & curiosum est, voco:)
alias autem in arcis recondemus, curam inu-
tilem & incommodam, à tineis excedendas,
& à tempore, quod omnia conficit, abstinen-
das: atque illis ne necessaria quidem alimenta
suppetent: ὁ πολυτελεσάταις ὁ grauem *Egre gium*
illorum calamitatem! verum pro foribus no- *πᾶν*
stris iacebunt languidi, & fame pene confecti,
qui ne iustum praesidium corporis ad pe-

eium concurrunt , duoque elementa corpus vnum partiuntur , & noio , atque inaudito more fax super mare attollitur : ad quam , vt benignam , & humanam fortasse quispiam accoelut , propior autem factus , miserandum atque incredibile spectaculum reperit , nauigationem sine gubernatione , naufragium sine tempestate. sic presbyter cinis efficitur , immo ne cinis quidem , vt pote in aquis sparsus . Nec verò sacerdotij dignitas tanta fuit , vt honestiorem saltem mortem consequeretur , aut si nõ mortem , at certe sepulturam , quæ impijs etiam , & sacrilegis hominibus debetur.

Amplificatur Definitio virtutis per inductionem.

CAPVT XXXVIII.

Amplificatio per inductionem. D. I. Chrysostomus in 1. libro ad romanos. quod nemo laudatur nisi a seipso. s. Chrysostomus in amplificatione plus habens suum verbum. & lausiam.

ΤΙ ποτ' οὐν ἔστιν ἴσχυς ἀρετῆς ; ἀρα τὸ χρυσοῦν ἔχειν χαλινὸν , καὶ τελαμῶνας τοῖσ' ἄλλοις , καὶ σφραγίδα ἰσχυρῶν ἐκ σφραγιδῶν ἡμάδων τυγχείμενον , καὶ τὰ πηκτάς ποικίλους , καὶ χρυσοπέπλους , καὶ φάλαρα λιθοκόλλητα , καὶ πλοκάμους χρυσοῦς σχοινίοις συμπεπλεγμένους ; ἢ τὸ δρομικὸν εἶναι καὶ εὐσκελῆ , καὶ βαδίζειν εὐρυθώρα , καὶ ὅπως ἔχειν ἴσχυα περὶ βίβλας γενναίας , καὶ ἀνδρῶν κερταῖων τῶν ἐν ἀποδημίαις μακρῶν , τὴν ἐν ποταμοῖς ἀρμόζουσαν , καὶ δύνανται καὶ ἐν παρτάξει μὲν ἀπολλύειν φάινεσθαι τὴν παρτάξιν αὐτῶν , καὶ ἴσχυς γεννομένη σάξεν τὸν ἀναβάτην ; οὐδὲν ἔδωκεν οὐδὲν ταδ ταῖς ἴσχυς ἀρετῆς , οὐδὲν ἐκείνα ; τί δὲ δύνανται μὲν εὐκολίας ἀθλοφορεῖν , καὶ φράδιος τὰς οὐδὸς δεικνύειν , καὶ σόδας ἔχειν ἐξέρροτην παρτάξιν μιμνήσκουσαν ; μή τὰ ἐξωθεν αὐτοῖς περικείμενα συντελεῖν ἑαυτοῖς τὴν οἰκείαν ἀρετῆν ἐν τῷ φέροντι ; οὐδὲν αὖτως . ἀμπελον δὲ ποίαν δαυμασόμεθα ; τὴν τοῖς φύλλοις κομῶσαν καὶ τοῖς κλήμασιν , ἢ τὴν τῶν καρπῶν βριθομένην ; ποίαν δὲ ἀρετῆν ἐλάμας εἶναι φαμέν , ὅταν μεγάλας ἔχη τοὺς κλάδους , καὶ πολλὴν τὴν ἀπὸ τῶν φύλλων κόμην , ἢν ὅταν τὸν οἰκείον καρπὸν δαυμασῇ καὶ πᾶσι τῶν δεικνυμένων ἐμφανῆ ; ὅταν δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν ποικίλων δεικνύη.

σωμὸν τὴν ἀρετῆν τῶ ἀνδρῶν , καὶ βλάβη εἶναι ἐκείνων νομισσόμενον μόνον , τὴν αὐτῆς λομανομένην . τί οὐν ἔστιν ἀρετῆ ἀνδρῶν ; οὐδὲν ἄλλο ἢ ἰσχυρία . ἵνα πονίαν δέισις . οὐδὲν ἄλλο ἢ ἰσχυρία σώματι . ἵνα φοβηθῆς νόσον . οὐδὲν ἄλλο ἢ τῶν πολλῶν ὑπόληψις . ἵνα ὑπὸ τῆς δόξης πονηρὰ μὴ οὐδὲν τὸ ζῆν ἀπώσῃ , καὶ ἐκείνη ἵνα φοβηθῆς ἐν γένησι οὐδὲν δάνατον . οὐδὲν ἄλλο ἢ εὐθερία , ἵνα δαλείαν φύγη . ἀλλὰ τὰ ἀληθῶν δογματῶν ἀκρίβεια , καὶ ἡ κατὰ τὸν βίον ὀρθότης .

Quid ergo est virtus equi? nunquid auream habere frænum , & huiuscemodi cingula , stragulorum vincula ex sericis filis contexta , tapetes variatos , auroque intertextos , phaleras gemmis distinctas , comas aureis funiculis complicatas: an verò cursu esse velocem , cruribus benè firmis numerosè incedere , & vngulas habere generoso equo dignas , robore præditum esse , longis itineribus , ac bellis idoneo , posse & in acie magno animo , & in fuga equitem incolamem conseruare? an non perspicuum est , his , non illis equi virtutem contineri? Asinorum verò , & mulorum , quam virtutem esse dices? an non posse onera commodè gestare , itinera facillè conficere , habere pedes , qui firmitate faxa imitentur? Num ea , quibus extrinsecus circumdati sunt , aliquid ad virtutem ipsorum proprium conferre dicemus? nequaquam . Vincam deinde quam admirabimur? folijs comatam , & palmitibus an fructu onustam? Quam etiam oliuæ virtutem esse dicimus? cum magnos habet ramos , & multam foliorum comam? an cum suum fructum vberem , & in omnes partes dispersum ostendat? Sic igitur etiam in hominibus facimus : discernamus virtutem hominis , idque solum damnum existimemus , quod illam violent . Quid igitur est virtus hominis? non pecunia , vt paupertatem metuas : nec sanitas corporis , vt timeas morbum ; non multitudinis opinio , vt suspectam habeas existimationem malam , nec vita per se sola sine accensione , certoque proposito sine , vt mors tibi formidabilis existat : nec libertas , vt seruitutem fugiat , sed verè doctrinæ diligens studium , & vitæ honestas .

Ff A M.

Amplificatio brevis miseriarum vite, per synathroisimum.

D. Chrysof. tract. quod nemo laeditur nisi a se ipso, pag. 577.

CAPVT XXXIX.

Φερεδὴ τὰ προσωπεῖα ἀφιόντες τὰ φημι δὲ αὐτῶν περιφανῆ τ' ἀσχηρῆς καὶ δυσειδῆς τ' ἐταιριζομένης γυναικὸς γὴν βδελυγμίαν. τισὶν γὰρ ἢ πιαυτηζαῖ, ἢ βυραῖς, καὶ πλάτω, καὶ διωασείαις προσέχευσα, τὸ ἀσχηρὸν, καὶ δυσειδῆς, καὶ πολλῆς θδελυγμίας γέμον, τὸ ἀηδῆς, καὶ φορτικόν, καὶ πικρίας ἐμπλητ μένον. καὶ γὰρ δὴ τὴν μελιθάβει τὸ πάσης ἀποστεροῦν τοῦς ἀλόντας συγγνώμης· ὅτι καὶ ἀηδίας, καὶ πολλῆς τ' πικρίας ἐμπλητ μένον· ὁ βίον οὐτ' οὐτ', ποθενός τι αὐτίς, καὶ περισυβασός βετ, καὶ μερίων γέμων κακῶν, κινδύνων, ἀμάτων, κημιῶν, σκοπέλων, καὶ φόνων, καὶ φθῶν, καὶ βίμων, καὶ φθόνου, καὶ βασιγνίας, καὶ βητιβουλῆς, καὶ φρονιτῶν διανεκοῦς, καὶ μερίμνης, καὶ κέρδ' ἔχων οὐδέν, οὐδ' ἐκαρπὸν τ' ποσῶν κακῶν οὐδένα φέρων, ἀλλ' ἢ κόλασιν, καὶ τιμωρίαν, καὶ τὸ δίλιπτο ὡς βασιανίζεσθαι.

A Ge vero speciosis lartuis, à turpi, ac deformi facie detractis, meretricis mulieris forditatem ostendamus. Talis enim est vita ad voluptates, diuitias, & honores projecta, infamis, inquinata, flagitijs ac fordibus oppleta, molesta, grauis, multisque acerbitatibus oppressa. Hoc enim est, quod huius amore delinitis omnem adimit veniam, quod cum tot rerum asperitatibus sit referta, desideratur ab eis, & magnopere expetitur, plena capitis discrimi-nibus, præcipitijs, scopulis, cædibus, timoribus, terroribus, inuidia, perpetua cura, & sollicitudine; quodque nullum lucrum, nullum fructum tantorum laborum afferat, nisi poenam, ac supplicium, & æternos cruciatus.

Amplificatio auaritia per effecta, & imagines.

D. Chrysof. tract. quod nemo laeditur nisi a se ipso, pag. 578.

CAPVT XL.

Λγασα τις ἀνίατος, καὶ μανία ἀκάδεκτος, καὶ νόσος ἀειδωροῦτος, τὰς πάντων κατέχει ψυχᾶς· καὶ πάντω ἔρωτα αὐτῶν νικήσας ὁ ἔρωτες, καὶ παρασάμευτος, δεξβαλε τ' ψυχῆς· καὶ οὐτε φίλιας, καὶ συγγενείας οὐτ' γυναικὸς καὶ παύσαν, οὐτ' ἡγενοῖ ἂν ἀνδράσι ποθενότερον; ἀλλὰ πάντα χαμαὶ ἔρριπται, καὶ καταπεπότηται, τ' ἡμῶς ταύτης, καὶ ἀκαυδρόπης δεασοίης τ' ἀλόντων τὰς ἀπάντων καταλαβέσσης ψυχᾶς. καὶ γὰρ ὡς δέσποια τῶν ἀπάνδρατων, καὶ ὡς τύραννος ἀπηγῆς, καὶ ὡς βάρβαρος ἡμῶν, καὶ ὡς πόρνη πάντημος, καὶ πολλητέλης, κατασχύνει, καὶ κατατένει, καὶ μωροῖς καλᾶζει κενδοῖς τε καὶ τιμωρίαις, τοὺς ἐλομέτες δὲ ἀλεφν αὐτῆ καὶ φοβερά τις ὄσα, καὶ ἀμείλιχ' ἄρξία τε, καὶ ἀπλευρῆς, πρόσωπον ἔχουσα βαρβαρικόν, μᾶλλον ἢ θηριώδες, καὶ λύκος καὶ λέοντος ἀρχιώτερον, προσώλης τις εἶναι δοκεῖ, καὶ ποθενῆ, καὶ μέλιτος γλυκότερα τις ἀχμαλωτισθεῖσιν ὑπ' αὐτῆς, καὶ ζῆφν καὶ ὄπλο καὶ ἐκαστεν κατ' αὐτῶν χαλκίευσσα, τὴν ἡμέραν, βαρὰδρα ἀνορέψασσα, καὶ ἐπὶ κημινοῦς ἀγῶσα, καὶ σκοπέλης, καὶ μερία αὐτοῦς πλέκτα κολλοῦσας δίκτυα, ζῆλω τοῦς αὐτοῦς νομιζεται ποιεῖν, τίς τε ἡλωκόσιν αὐτῆς, τίς τε βητιδυμῶσιν ἀλῶνας, καὶ καδᾶπερ ὅς ἐν ἀμάρα, καὶ βορβόρη ἐγκυλινδθ μένη ἦεται, καὶ βυραῖ καὶ κάνδαροι, κόπρον σιωχεῶς ἀνελίπτοντες· οὕτω δὲ καὶ οἱ τῆ φιλαργυρία ἀλόντες, τ' ζῶν τῶν εἰσὶν ἀβλήτεροι.

R Abies quædam desperata, furor effrenatus, morbus insanabilis omnium animos obrinet. Hic amor omnem funditus amorem extinctum, atque oppressum eijcit ex animo. Neque amicitia ratio habetur, neque cognationis, quid dico amicitia, & cognationis? non vxoris, & liberum, quo quid viuus potest esse charius; sed omnia humi abiecta, & concul-

conculcata sunt, ubi crudelis isthæc, & inhumana mancipiorum domina, tanquam sævus tyrannus, aut barbara quædam immanis, aut meretricis publica, & sumptuosa omnia dedecorat, conficit, & sexcentis obijcit periculis, ac pœnis eos, qui illi seruire in animum induxerunt. Cumque sit terribilis, acerba, crudelis, sæua, vtili barbarico, quæ potius ferino, & quàm lupus, ac leo terriore; mansueta tamen, & expetenda, & melle dulcior suis captiuis esse videtur: cum etiam gladios, & arma quotidie contra eos cudad, ac barathra effodiat, ad præcipitia ducat, & scopulos, infinita supplicij recia texat, & beatos tamen præstare censetur, tum ipsis captis, tum ijs, qui in eisdem laqueos se induunt, atque, vt in cloaca, & cœno suscum voluprate, & delicijs voluitur, aut, vt scabiei in stercore continenter versantur; ita etiam auaritia capti istis animantibus sunt inferiores.

Eadem latinitate donata.

Qui ad dimensum diem super thoros accumbunt, cœnas cum prandijs copulant, ventrem distumpunt, sensus deprauant, immodico ciborum onere nauigium demergunt, sentinam inexhaustam, & exundantem reddunt, & tanquam in corporis naufragio nauem vudis obruunt, pedicas, manicas, & linguæ vincula nectunt, totumque corpus suum vincunt vinculo ebrietatis, & luxus, grauiore quàm ferrea catena, ac nec syncerum, & purum capiunt somnum, neque ab horribilibus infomnijs liberi sunt, satentibusque miseres, voluntarium quendam demonem in animum inducunt, cuius spectantium famulorum expositi, imò etiam luctui, & lachrymis meliorum inter eos; neminem nouerunt eorum, qui adfunt, neque dicere quid, neque audire possunt, sed inter gestantium manus, à toris, ad lectulum feruntur.

*Ebrietas
demon voluntarius.*

Amplificatio gula, & ebrietatis per congeriem.

D. Chrystostomus tract. quòd nemo lædicit nisi à seipso pag. 180.

CAPVT XLII.

ΟΙ παρὸς διαμετρήσιμους τὴν ἡμέραν ἐπὶ τῶν εἰσόδων κατακείμενοι, καὶ διὰ τὰ δεῖπνα τῆς ἀρίστου συνάπτοντες, καὶ τὰ γαστέρα διρρήγνυοντες, καὶ τὰς ἀσπιτεὶς αἰείροντες, καὶ τὰ ὑπερόγκω τῶν ἐισομάτων φορτίον τὸ πλείον καταποιήσαντες, καὶ ὑπερβαλλόντως ποιοῦντες τὴν ναῦν, καὶ χαθάρως ἐν ναυαγίᾳ τῶν τῶ σώματι κατακλίζοντες αὐτὴν, καὶ πῶδας, καὶ χειροπέδας, καὶ γλωσσάπιδας ἐθηνόουτες, καὶ ἀπαν αὐτῶν καταδυσμούντες τὸ σῶμα, ἀλύσεως σιληρῶς χαλεπωτέρως δεσμῶ τῶν τῶ μέδης, καὶ τῶν ζυφῶν, καὶ μήτε ὄνειράτων ἀπηλαγμένοι φοβερῶν, τῶν τε μαρμαρέων ὄντες ἀβλιώτεροι, καὶ ἀυδαίρετόν πενα δαίμονα ἐπιτάγοντες τῆ ψυχῆ, καὶ γέλιος προκείμενοι τῶν θεῶν τῶ οἰκετῶν, μάλλον δὲ καὶ βαγωδία, καὶ δεικρῶν ὑποδοεῖς τῆς ἐπιτηκισθῆναι αὐτῶν, καὶ μηδένα εἰδότες τῶν παρόντων, μήτε εἰπῶν καὶ ἀκούσας διωδόμενοι, ἀλλὰ φεράδην ἀπὸ τῶν εἰσόδων ἐπὶ τὴν κλίβαν ἀγόμενοι.

Amplificatio virtutum.

CAPVT XLII.

Amplificatio virtutum & rerum laudatarum conformari poterit ad hæc exempla Cicero-

ronis. Domuisti gentes immanitate barbaras, multitudine innumerabiles, locis infinitas, omni copiarum genere abundantes, sed tamen ea vicisti, quæ & naturam, & conditionem vt vincipossent habebant. Nulla est enim tanta vis, tantaque copia, quæ non ferro ac viribus debilitari frangi que possit. Verum animum vincere, iracundiam cohibere, victoriam temperare, aduersarium nobilitate, ingenio, virtute præstantem, non modo extollere iacentem, sed etiam amplificare eius pristinam dignitatem: hæc qui faciat, non ego cum summis viris comparo, sed simillimum Deo iudico.

O vitæ Philosophia dux! ô virtutis iudicatrix, expultrixque vitiorum! quid non modo nos, sed omnium vitæ humanae sine te esse potuisset: tu vrbes pepenisti; tu dissipatos homines in societatem vitæ conuocasti: tu eos inter se primo domicilij, deinde coniugij, tum litterarum, & vocum communionem iunxisti: tu inuentrix legum, tu magistra morum & disciplinæ fuisti. Ad te confugimus, à te opem petimus: tibi nos totos tradimus. Est

Laus Clementia pro Marcello.

Laus Philosophia s. Iuliana.

ff a autem

autem vnus dies bene, & ex præceptis tuis adus peccanti immortalitati anteponeudus: Cuius igitur potius opibus vtamur, quam tuis? quæ & vitæ tranquillitatem largita nobis es, & terrorem mortis sustulisti.

Virtus Imaginaria.

Ego sic existimo, in summo Imperatore quatuor has res inesse oportere, scientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, felicitatem. Quis igitur scientior vnquam aut fuit, aut esse debuit? qui è ludo atque pueritiæ disciplina, bello maximo atque acerrimis hostibus ad patris exercitum, atque in militia disciplinam profectus est, qui extrema pueritiæ miles fuit summi imperatoris, in eunte adolescentia maximi ipse exercitus imperator: qui sapius cum hoste conflixit, quam quisquam cum inimico concertauit, plura bella gessit, quam ceteri legerunt; plures prouincas confecit, quam alij concupuerunt, cuius adolescentiam rei militaris non alienis præceptis, sed suis imperijs; non offensionibus belli, sed victorijs; non stitendijs, sed triumphis est traducta.

Item. Non enim illæ sunt solæ virtutes imperatoriæ, quæ vulgo existimantur, labor in negotio, fortitudo in periculis, industria in agendo, celeritas in conficiendo, consilium in prouidendo, quæ tanta suat in hoc vno, quantæ in omnibus reliquis imperatoribus, quos aut vidimus, aut audiimus, non fuerunt.

De Diminutione.

CAPVT XLIII.

VERùm cum multa de amplificationibus apud Rhetores passim occurrant, mirum est, eor de diminutione per multi nihil attingant, siue quod ab eloquentia hanc rerum extenuationem alienam esse putent, siue quod nullam esse artem diminutionis existiment.

Ego verò sic arbitror, & istam quam vocant *μειωσις* prudentissimæ partem esse eloquentiæ, & eius artificium minimè negligendum. Occurrunt autem sæpe tempora minuendi, quorum imprimis haberi oportet rationem.

Et illud quidem frequentissimum est, cum ab aduersario contra rem nostram est aliquid copiosius exaggeratum, quod infringi,

atque comminui multis modis solet: vel enim dicemus calentem adhuc Rhetorum studijs hominem videri circulatoribus, qui mansuetas circumducunt belluas, cum verò, & scriptis programmatiss, & crebro tympanorum sonitu ad videndam eximia magnitudinis belluam omnes inuitariat, degenerem feram, &, vt aiunt, murem pro leone ostentant. Sic illum diu verboso ambitu perstrepuisse, vt rem paruum extolleret, sed omnia in eius contemptum refundi, non fieri verbis elephantos ex culicibus, manere semper eadem rerum pretia, siue quis attollat, siue derahat. Aduersarium intemperanter abusum auribus grauissimorum hominum, quibus id persuaderi posse existimauit, quod vix muliercularum, aut puerorum crudelitari insinuaret.

Deinde, quæ si afferri possit comparatio, in qua ea ipsa, quæ ad rem attollendam magnificentissimis verbis prædicauit, per antisagogem rei vilissimæ, vel haud ita laudatæ tribuamus, & risum inde excitare possimus auditorum, quod sæpe fit, perit tota illa, quæ ab aduersarijs est conformata magnitudinis species, & in fumos euanescit. Vt si quis formam aliquam pulcherrimi corporis exquisitis orationis pigmentis ornari, nos deinde irridendo eadem de olla dici posse demonstremus, vel si operosissimum Regis alicuius Mausoleum amplissimis verbis extulerit, nos mulcam nobilissimam sepultam ostendamus, quod ingeniosissimè fecit Martialis, vbi agit de vipera in succino sepulta, l. 4. ep. 48.

*Plentibus Heliadum crustis dum vipera serpis,
Fluxit in obstantem succina gemma feram:
Qua dum miratur pinguis se rore teneri,
Concreto riguit vincita repente gelis.
Nec tibi vegali placeas Cleopatra sepulchros,
Vipera si tumulo nobiliore iacet.*

Sic & Cupidinem Deorum potentissimum cum aliquis verbosissima oratione laudasset, bellissimè retorquens aduersarius, cum vespa contulit: *Alas habet, & vespa: telum habet, & vespa, & cetera*, quæ in eodem argumento dici possunt.

Vel si quæ ab aduersario dicta sunt, omnes veritatis habent numeros, non rectè, aut secure confutari possunt; tunc, aut dicendi modus erit perstringendus, aut otiosa oratio vellanda,

eanda, quod ea frustra conetur extollere, de quibus nemo ambigat: sic callidissime Cæsar, cum in consultatione de supplicio Catilinariorum non lubenter audiret, coniurationis crimen atroci quadam, ut debebat, oratione augeri, non recellit quidem eos, qui gravissime de hoc crimine dixerant, neque enim eras, aut tutum, aut prudens hoc facere, quid igitur facit, ut rem minuat? modum dicendi arguit: sed per Deos immortales, quod ista oratio pertinuit? an, ut vos infestis coniurationi faceret? scilicet, quem tanta res, atq; tam atrox non permovuit, eum oratio ascenderet? Vel si facti alicuius minuendi data sit occasio, tum contra faces aduersarij aspergenda erit frigida, ut magnum quoque insulatum facinuræ vestem scidit, resarcitur, & reliqua similia.

At quæres? num præter hæc tempora, & concertationes, occurrant etiam plerumque loci, in quibus diminutione sic utendum? Ita est profectò, artificiosissima est eloquentia, sua prudenter minuere, vel certe dictis minime attollere. Tum verò rectè fit, cum res magnæ dicuntur, cum apud magnos auditores, cum personæ graues, & gloriosissimæ famæ loquuntur, quarum dicta, ut oracula, non verborum multitudine, sed pondere vim suam obtineant, simplicius enim narrant, & tamen nonant oratione, quia vita fulgurant. Paulus.

Æmilius apud Titum Liuium, orationem habet de suis rebus gestis, nihil minus ornatum, stylum epistolarum diceret, Profectus ex Italia, classem à Brundisio solo orto solus, nona diei hora cum omnibus suis nauibus Coreyram tenui. In die quinto die Delphis Apollini, pro me, exercitibusque vestris sacrificauit, Regem ad pugnam coalitum vicini, Macedoniam in potestatem populi Romani redegit. Hæc à summo Imperatore profecta, longè magis eruditas aures afficiunt, quam si ipse Marcus Tullius ornatissima oratione suas in Amano victorias celebraret. Fit autem, ut auditores hac modestia deliniti, plura silentio suppressa existiment, & verborum moderationem flagrantissimis studijs compensent.

Eandem diminutionis rationem fermè sequuntur, qui ponderosam amant in oratione sobrietatem, studentque potius, ut magna viuant, quam ut diserta loquantur. Itaque consilio, & synonyma, & duplicata, & contrapositiona, & sustentationes, & commorationes, & expolitiones, & circumductiones verborum declinant, ac sicum sicum dicunt: sed tantam habent in vita venerationem, in dictis maiestatem, ut amplificationis ornatu nihil indigeant.

(. . .)

Ff 3

PLA-